

REHERIT

ПРЯМУЄМО
РАЗОМ

ПРОЕКТ ФІНАНСУЄТЬСЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

**Спільна відповідальність за
спільну спадщину:**
Експертні фокус-групи у Львові

Socio
UKRAINIAN CENTER FOR PUBLIC OPINION RESEARCH
Inform

Методологія	3
Висновки та рекомендації	4
Основні результати	12
Розділ 1. Підходи до роботи з культурною спадщиною	13
Розділ 2. Багатокультурна спадщина	44
Розділ 3. Місця та сюжети спільної спадщини	52
Розділ 4. Потенціал спільної спадщини	69
Розділ 5. Сучасні технології і нові медіа у збереженні та популяризації спільної спадщини	80

Методологія дослідження

Метод дослідження:

- Фокус-групи з експерт(к)ами, які працюють з спільною спадщиною

Вибірка

- 1 ФГ з вчителями/вчительками шкіл, які працюють з історією міста. Інформанти з різнопрофільних шкіл (державних, приватних, спеціалізованих) з різним педагогічним стажем, з досвідом участі у професійних об'єднаннях і неформальних освітніх групах (6 осіб)
- 1 ФГ з гідями, які працюють/планують працювати з культурною спадщиною. З різним стажем та специфікою аудиторії (діти/дорослі, українці/поляки/євреї, індивідуальні і групові тури) (6 осіб)
- 1 ФГ з працівниками (-цями) музеїв, різної тематики і форматів роботи (8 осіб)
- 2 ФГ з представниками (-цями) влади і активізму/НДО, які працюють/планують працювати з культурною спадщиною (13 осіб)

Географія і терміни дослідження:

- Львів, 06 – 21 листопада 2018 року

REHERIT

ПРОЕКТ ФІНАНСУЄТЬСЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Центр міської історії
Центрально-Східної Європи

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

- ❖ Всі експерт(к)и відзначили важливу роль багатокультурності Львова для розуміння його спадщини. Спільну багатокультурну спадщину експерт(к)и розуміють досить широко, як комплекс матеріальних та духовних пам'яток. Вона включає: архітектуру, мистецтво, традиції, мову, історію, сучасність.
- ❖ Спільну спадщину розглядають і як важливий ресурс для інтелектуального, духовного та економічного розвитку місцевої громади; і як конфліктний потенціал. Вона може перетворитись на інструмент маніпуляцій в руках політиків. Їхні спроби вписати спільну спадщину у національні дискурси шкодять формуванню толерантних відносин та взаємодовіри, як між окремими громадами Львова, так і стосункам зі сусідами.
- ❖ Працівники (-ці) музеїв, влада та представники (-ці) НДО зазначають, що проблемна чи конфліктна спадщина досі не стала предметом поінформованості та обговорення мешканців міста, залишаючись предметом дискусій лише серед вузького прошарку інтелектуалів.
- ❖ Ситуація ускладнюється тим, що Львів тривалий час перебував під впливом радянського режиму, чия «домінуюча ідеологія» не передбачала толерантного співіснування різних поглядів на історію; ділила спільноти на переможців і переможених, своїх і ворогів (прирікаючи останніх на затирання і забуття). Незручна спадщина репресувалася і замовчувалася, відповідно, робота з нею активізувалась лише в останні роки.
- ❖ Навіть ті експерт(к)и, які безпосередньо залучені до роботи із спільною спадщиною (вчителі та вчительки, гіді, активіст(к)и, чиновники та чиновниці) часто відчують внутрішній конфлікт, коли мають презентувати спільну спадщину, яка вступає у суперечність із національно-патріотичними дискурсами в межах виконання своїх професійних обов'язків.

- ❖ Помітною є потреба створення нових моделей/репрезентацій спільної спадщини та їх популяризації серед львів'ян та гостей міста.
- ❖ Ці моделі/репрезентації мають базуватися на загальнолюдських та гуманістичних цінностях: розуміння, терпимості, толерантності. Успішними можуть бути просвітницькі заходи, які спонукатимуть людей проживати історію, пропускати її крізь себе. Для цього потрібно:
 - ❖ модифікувати підхід до викладання історії Львова – з єдиної версії ідеологічного і пропагандистського продукту на дискусійний клуб, який спонукає зануритись у тогочасні події і зрозуміти мотивацію різних сторін;
 - ❖ запропонувати альтернативний підхід до встановлення пам'ятників у Львові – через відхід від принципів «етнічного маркування територій» та перехід до проектів, які провокують роздуми, або занурюють у емоційні переживання тих, чи інших історичних подій;
 - ❖ у медіа зміщувати акценти у висвітленні багатокультурної спадщини з «негативних» моментів минулого на «позитивну» співпрацю сьогодення.
- ❖ Ефективними тут будуть такі інструменти, як:
 - ❖ тренінги/лекції для журналістів, щоб допомогти їм зрозуміти, як можна всебічно і виважено представляти інформацію про спільну спадщину у локальних ЗМІ, для широкого загалу;
 - ❖ демонстрація в роботі експертів (-ок) та локальних ЗМІ успішних кейсів вирішення питань проблемної та незручної спадщини Західної Європи (наприклад, меморіал жертвам Голокосту в Берліні).

- ❖ Проведені групи засвідчили наявність у Львові багатьох осередків, які працюють на згаданих засадах зі спільною спадщиною: нові музеї, екскурсійні маршрути, представництва національних громад та громадські об'єднання. Однак, експерти відзначили, що більшість з них орієнтовані радше на гостей міста, ніж на взаємодію з місцевими мешканцями. Тож, потрібна ширша кампанія заохочення львів'ян до участі у культурному житті міста, зокрема, і у тих заходах, що стосуються спільної спадщини.
- ❖ Буде доцільною широка кампанія з інформування містян про сторінки історії, які експерт(к)и визначили, як невідомі чи проблемні, про унікальні досвіди міжкультурної взаємодії та залучення мешканців до обговорення багатокультурної спадщини Львова.
- ❖ Більшість експертів (-ок) період до початку ХХ ст. (особливо середньовіччя та ранньомодерну історію, за винятком хіба Хмельниччини) сприймають радше, як час мирного співжиття різних народів, часто ігноруючи етнічні і релігійні конфлікти. З цим періодом асоціюють усі пам'ятки, які сьогодні позиціонують як позитивні приклади об'єднуючої спільної спадщини.
- ❖ Тоді як спадщина ХХ ст., а саме міжвоєнного періоду (що сприймається вже як багатокультурний) та радянського періоду є настільки драматичною і складною, що їй присвячується більшість сучасних пам'ятників, музейних композицій та громадських дискусій.

- ❖ На думку експертів (-ок), для зміни сприйняття спільної спадщини ХХ ст., як конфліктної та переведення дискусії у більш конструктивну площину, важливо дотримуватись принципів об'єднавчого дискурсу:
 - ❖ уникнення політизації питання;
 - ❖ відмови від акценту на вкладі окремих етнорелігійних спільнот, у розвиток Львова;
 - ❖ максимальне занурення у атмосферу часу (акцент на розумінні, не на ідеології);
 - ❖ акцент на тому, що переслідування велись не націями, а індивідами;
 - ❖ зміщення акценту з обговорення минулих конфліктів на постановку спільних цілей/проектів у майбутньому;
 - ❖ спільне відновлення спадщини;
 - ❖ особистісне міжнаціональне спілкування.
- ❖ Важливою стратегією є інформування і нагадування про вклад різних національних і релігійних спільнот, соціальних прошарків, гендерних груп тощо, у розвиток Львова. Це дозволить не лише віддати належне усім сторонам, але й переключити увагу з виключної ролі домінуючої спільноти на багатокультурність і спільність спадщини Львова.

- ❖ У питаннях роботи із спільною спадщиною експерт(к)и найбільше уваги приділяли місцям і сюжетам пов'язаним із україно-польською спадщиною. На їхню думку, основним провокуючим фактором є сучасний високий рівень заполітизованості і напруги у відносинах між державами, що провокує увагу до конфліктних моментів історії, підігріває взаємну недовіру. Така ситуація не дозволяє переключитись державним діяч(к)ам та інституціям з національно-патріотичних дискурсів на «мову» толерування і розуміння.
- ❖ Експерт(к)и не відзначали подібних міждержавних ліній напруги у обговоренні спільної спадщини інших етнічних громад Львова.
- ❖ Експерт(к)и декларували необхідність розширення діалогу між інтелектуальними елітами обох держав (Польщі та України) з метою поглиблення взаєморозуміння і вироблення консенсусної стратегії ставлення до сюжетів і пам'яток спільної спадщини Львова. Ключовими майданчиками такої співпраці можуть бути професійні асоціації, а також авторитетні міські діалогові майданчики (Міської ради, Центру міської історії, Оссолінських зустрічей).
- ❖ Сюжети спільної спадщини з національними спільнотами, які через політичну напругу не потрапляють до медіа, часто випадають з поля зору експертів (-ок). Не згадуються також класові, гендерні та інші типи конфліктів. Наприклад, про єврейсько-українські відносини згадували тільки на тих групах, де були представники (-ці) музеїв чи національних товариств, присвячених єврейській громаді Львова. Попри наявність незручної спадщини в україно-єврейських відносинах, опитані експерт(к)и не заперечували необхідності обговорення трагічних подій та відповідальності місцевої громади.
- ❖ Окремим об'єктом демонізації зі сторони населення та частини експертного середовища стає радянська спадщина.

- ❖ Відмінності помітні – у способі представлення спільної спадщини різними групами:
 - ❖ Найбільш зважено і всебічно до проблеми намагаються підійти працівники (-ці) музеїв. Їхня стратегія – інформування (фактаж) і спонукання до дискусії і роздумів.
 - ❖ Гіди використовують іншу стратегію досягнення порозуміння з клієнтами та формування більш толерантного ставлення до історичних подій чи осіб, що провокують конфліктне сприйняття. Через необхідність балансу між аудиторіями, вони часто використовують стратегію занурення людей у тогочасне середовище, щоб змусити пережити певні події і показати, що поділ на чорне і біле є надто умовним. Гіди наголошують на обмежених можливостях ведення відкритої дискусії.
 - ❖ Вчителі/вчительки декларують, що вони часто опиняються у складній ситуації, коли на них покладається завдання патріотичного виховання школярів, яке може входити у конфлікт з їхнім розумінням описуваних історичних подій чи осіб. Більшість з них говорить про конфліктні моменти спільної історичної спадщини, але гострі історичні моменти схиляється подавати більше з проукраїнської точки зору. Їхня компенсаторна стратегія – це акцент на примиренні, необхідності переключення з конфліктів минулого на співпрацю у майбутньому.
 - ❖ Активіст(к)и, НДО вважають, що спільна спадщина має стати предметом діалогу, її слід висвітлювати так, щоб була зрозумілою мотивація різних сторін. Ми йдемо до примирення через розуміння. Крім того, ця група найбільше орієнтована на налагодження співпраці між національними громадами і збереження історії національних і локальних мікротропад.
 - ❖ Влада і політичні експерт(к)и - найбільш контроверсійна група. З одного боку, вони орієнтована на збереження спадщини. З іншого, - часто говорять про необхідність збереження домінування українського дискурсу у Львові.

- ❖ Спільним для усіх експертних груп є:
 - ❖ визнання спільного внеску національних груп і релігійних громад у розвиток Львова
 - ❖ усвідомлення важливості збереження спільної спадщини
 - ❖ необхідність примирення і взаємного прощення в загальному, але в контексті дискусій, більшою мірою стосовно україно-польських відносин, рідше – україно-єврейських, поодинокими є відсилання до україно-радянського конфлікту.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

RENERIT

ПРОЕКТ ФІНАНСУЄТЬСЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Центр міської історії
Центрально-Східної Європи

Розділ 1

ПІДХОДИ ДО РОБОТИ З КУЛЬТУРНОЮ СПАДЩИНОЮ

Культурна спадщина: ПРЕДМЕТНЕ ПОЛЕ

Експерт(к)и розуміють культурну спадщину дуже широко – як таку, що охоплює усі аспекти матеріального та духовного життя суспільства. Звичайно, першою асоціацією є архітектура Львова. Учасники (-ці) різних груп включали до переліку: твори мистецтва, інституції (музеї, театри), звичаї, традиції.

ПЕРШІ АСОЦІАЦІЇ

Архітектура старої
частини Львова
(будинки, вулиці)

Мистецтво і митці:
література,
живопис,
скульптура

Музеї, бібліотеки,
театри

Локальна манера
спілкування (мова,
гумор, говірка,
поведінка)

Звичаї,
традиції,
обряди

Це є все, що навколо нас, абсолютно - будинки, вулиці, музеї з їх експозиціями, бібліотеки з книжками, які власне, теж мають дуже довгу історію. Це все, це є львівське повітря, це львівські анекдоти старі, галицькі анекдоти, це отой, що ходить, ті два брати, які ходять - це є спадщина наша., Музеї

*Це архітектурі та культурні надбання, те, що ми вважаємо культурними пам'ятками, хронологічно все, що залишилося нам на спадок з минулого, те, що варто нам зараз переосмислити і скеровувати на майбутнє., Влада/НДО
Львів є архітектурною пам'яткою ЮНЕСКО.... Багато тут видатних людей, дуже багато видатних подій, живопис, архітектура. Це загалом культура: традиції, звичаї, ментальність, от мова, якась діалектика, от все, усе, що у Львові., Вчителі*

Загалом вона матеріальна і нематеріальна. До нематеріального відноситься все те, що ви не можете зафіксувати в матеріальних носіях. Пісні, слова, поведінка, манери спілкуватися. Колядки. Все, що зв'язано. Якщо вам я зараз назву приклад львівської гвари – це та річ без якої Львів сьогодні уявити неможливо., Гіді

Традиції, і звичаї, і манера спілкування, і поведінки, і те, що зайшли сюди і робимо чай, каву, це теж елемент культурної спадщини., Влада/НДО

Культурна спадщина: ПРЕДМЕТНЕ ПОЛЕ

Культурну спадщину часто згадують у зв'язці з такими поняттями, як: історія, пам'ять. Коли вона асоціюється з минулим та його досвідами, то включає і ті його виміри, які мають конфліктне чи неоднозначне сприйняття. З іншого боку, на думку експертів (-ок), культурна спадщина включає у себе не лише історію, а й сучасність. Саме у сучасності визначається, яка історична спадщина є важливою, а яка підпадає під забуття.

СКЛАДОВІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Історія міста

- Соромно не знати історії свого міста. Можемо собі взяти за приклад сім'ї поляків, рідко коли зустрінеш поляка, який не знає своєї історії., Вчителі
- Місця, які мають історичне значення для представника кожної культури у Львові., Влада/НДО

Минуле жителів міста (часто замовчувана історія)

- Так само як з незручними, невідгидними фактами історії того міста перед війною. Є такі моменти у спадщині Львова, до яких львів'яни не хочуть признаватися., Влада/НДО
- Спадщина має і радянський період, який просто можна віднести зараз до замовчуваної спадщини, і не сприйняття його, як спадщини., Музеї

Сучасність, як джерело творення спадщини для нащадків

- Це спадщина тих людей, які приїхали до Львова і творять його зараз. Коли населення Львова змінилося - це теж не до кінця ми сприймаємо, як спадщину, лиш те, що було до війни, історичне, в центрі міста., Музеї
- Динаміка міста, громадська активність, яку створюють львів'яни. Кожна громадська організація – це нематеріальний актив міста., Влада/НДО

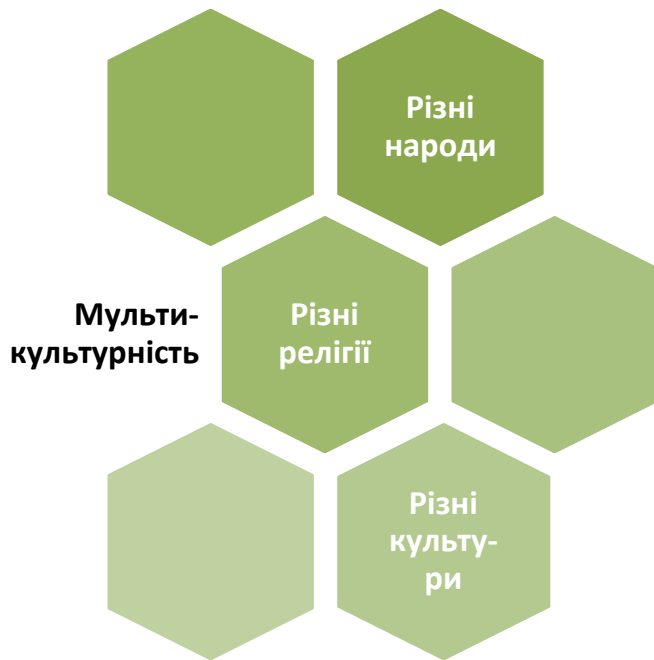
Знання і система цінностей

- Спадщина - це те, що робить із нас людину, те, ким ми є. Щоб бути людиною - треба розуміти на чому ти стоїш. Щоб любити країну і себе - треба відчувати зв'язок з минулим, теперішнім, щоб краще розуміти все, що відбувається. Тобто, це те, що творить наш світогляд, нашу якість життя., Музеї
- Це якась система цінностей., Влада/НДО

Культурна спадщина: ПРЕДМЕТНЕ ПОЛЕ

Також у контексті розмов про культурну спадщину на групах згадували про феномен «мультикультурності». Останній залишив не лише видимий матеріальний слід у місті, але й виразно вплинув на атмосферу, дух міста (у т.ч. заклав підґрунтя національної та релігійної толерантності). Утім, ті сліди спільної спадщини, які ще лишились після тотального знищення у радянський період, сьогодні продовжують затиратися.

СКЛАДОВІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

- Сама та багатокультурність, яка є в нашому місті. Це також є як спадщина., Вчителі
- Мультикультурність і мультирелігійність., Гіди
- Якщо говорити про культурну спадщину Львова, місто, яке було населено різними народами, воно розвивалося, в першу чергу, поза державою, як місто-республіка, як ми любимо говорити. Як Магдебурзьке право. Місто творили його жителі, а жителі в нас – можна назвати 12 національностей, які приймали участь. Кожний додав щось своє. І толерантне ставлення, попри націоналізм кожного з цих народів, яке створило надзвичайно смачний борщ., Гіди
- Спадщина, якою ми пишаємося, - це історія архітектури, історія культури, вона не нами привнесена. Ми за неї відповідальні, але не нами. Дуже часто ми нехтуємо носіями культури, які залишили нам цю спадщину. Я маю на увазі татарську, єврейську, німецьку, чеську, вірменську, польську культуру, які були з нами на рівні, цю культуру будували і формували. Мені не подобається, коли ми переіменовуємо по-більшовицьки вулиці і нехтуємо спільною спадщиною. Це абсолютно нецивілізовано і не говорить про нашу культуру., Влада/НДО

Культурна спадщина: ПРЕДМЕТНЕ ПОЛЕ

Культурну спадщину також трактують як цінний ресурс. Проте трактування спадщини як економічного ресурсу (для розвитку туризму), і як культурного ресурсу (для нащадків) вступають у конфлікт. Залучені у туристичну сферу експерт(к)и вважали, що спільна спадщина дозволяє Львову розвиватися як туристичному місту, а львів'янам, як громаді. Інші ж займали критичну позицію, наголошуючи, що під впливом туризму і новобудов - цей ресурс, «по-варварському» експлуатують та нищать. І львів'яни відповідатимуть за це перед нащадками.

Ресурс

СКЛАДОВІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

- *Культурна спадщина - це для туристичного гіда – фронт роботи., Гіди*
- *Львів – це все-таки, в першу чергу, туризм і завдання, як на мене, це зберегти. У мене коло спілкування досить таке тісне з екскурсоводами, то коли, от недавно в «Фейсбуці», був такий пост, що зняли двері і поставили пластикові, от, то такі дрібнички - вони і болять., Вчителі*
- *Як ми це відчуваємо - це є абсолютно сплюндрована сучасністю річ, хоча - це є хороший ресурс до розвитку громади. Ресурс залишений нам нашими попередниками, але те, як він зараз використовується, це а) недостатньо, б) по-варварськи, тобто, паразитарно. Це такі відчуття., Музеї*
- *Це, в першу чергу, спадщина, як ви сказали, в першу чергу те, що ми отримали, дарунок від наших попередників, так чи інакше, і рано, чи пізно ми це передамо, це є така наша тимчасова річ. Це є наше завдання, зберегти, а не навпаки., Вчителі*
- *Ми сьогодні господарі. І що, що ми господарі? Відповідальність ще більша від того. Краків теж не такий, як колись. Краків'яни, які знають Краків, люблять, багато шкодують, що віддали місто туристам, що дракони літають над Віслою... Ми теж можемо дурниць наробити зі своєю манічкою, що туристи прийдуть і потім не буде де жити нам. Ці всякі «Авалони», які зараз заставляють місто своїми шафами, невідомо, хто там буде мешкати. Це спадщина моїх онуків. Це те, за що мої онуки будуть розбиратися за таким столом і говорити – це мені діди таку спадщину лишили., Влада/НДО*

Місце культурної спадщини Львова у роботі експертів: ВЧИТЕЛІ ТА ВЧИТЕЛЬКИ

Учні мають досить обмежений доступ до фахової інформації про історію Львова. У львівських школах історія міста не є обов'язковим предметом, її читають у рамках факультативів або гуртків. Відчутно, що якість викладання предмету залежить від ініціативи вчителя (-льки). Якщо ініціатор - вчитель (-ка), проектна діяльність активізується. Якщо такого нема, то години або не виділяють, або предмет вичитують несистематично і формально.

ІСТОРІЯ ЛЬВОВА У ШКОЛАХ

Погляд вчителів і вчительок є доволі консервативним. Вони більше орієнтуються на обсяг годин, а не на обговорення форм залучення учнів і батьків чи змісту викладання.

- Історія Львова не становить обов'язкової освітньої компоненти, а з'являється фрагментарно у рамках різних предметів (краєзнавства, мовознавства, історії)

У нас в цьому класі урок є, він в нас раз на тиждень в цьому класі є, один рік. Це ми вчимо як факультатив, а два роки - це був гурток по півгодини.

- Те, чи читати історію Львова і у якому обсязі, залежить від наявності фінансування, яке виділяється містом та рішенням адміністрації кожної школи

Як завжди, забракло коштів у міської влади, і все це кинули на рівень факультативу або гуртка. І, відповідно, тепер це залежить від адміністрації школи. Чи це буде, чи цього не буде. Я знаю школи, в яких цього нема в жодній формі, ні в формі факультативу, ні в формі гуртка.

- Частина директорів (-ок) шкіл не вважають цей предмет пріоритетним, особливо за відсутності хороших вчителів

Якщо вчитель історії буде дуже правильно викладати історію України та всесвітню історію, то повірте, ніякого краєзнавства і львовознавства не потрібно.

Я, як директор школи, кажу, якщо в мене буде питання, чи дати кльовому вчителеві англійської ту годину, чи дати простому вчителеві географії чи мовознавства, то ясно що я виберу англійську.

- Небайдужі вчителі (-льки), зацікавлені у предметі, стають агентами змін

У мене в школі ситуація хороша в цьому плані. Бо ми не погані місця займали, коли були конкурси з мовознавства та краєзнавства. Наразі ці два конкурси ліквідовані, то в пам'ять про минулі роки, я маю той гурток. Ми з дітьми переглядаємо відео, робимо з ними якісь вікторини.

Я хочу поділитись таким досвідом. Три роки тому у нас започаткувалась і так гарно стала проектна діяльність. Діти в нас робили проект «Леви міста». Вони вивчали львовознавство, вивчали королівські часи Львова, рахували левів та досліджували. Це були учні 6-7х класів, вони займалися цим 2 роки.

Про позашкільні організації чи гуртки з вивчення історії Львова в цьому колі відомо дуже мало. Інформація є часто застарілою, неперевіреною. Очевидно, що ці осередки мало співпрацюють зі школами. Проте, найбільш активні вчителі та вчительки пригадали декілька гуртків на базі різних центрів дитячої та юнацької творчості.

ІСТОРІЯ ЛЬВОВА У НЕФОРМАЛЬНОМУ СЕКТОРІ

- Гурток краєзнавства на базі Центру творчості дітей та юнацтва Галичини (Погулянка)
От знаю точно, що займався, що був там гурток. Учні цього гуртка, з Погулянки, були екскурсоводами в центрі міста Львова.
- Туристично-краєзнавчий центр "Княжин"
Колись не погано цим займався, зараз - не знаю як займається. Є такий туристично-краєзнавчий центр франківського району - «Княжин» називається. Я там свого часу була навіть троки задіяна. Це було не погано...
- Історичні реконструкції
Існує на неформальному рівні вже багато років, я пам'ятаю років ще п'ятнадцять тому в мене ночували хлопці та дівчата з Білорусії. Я тоді жила біля Кайзервальду. На Кайзервальді щоліта проводяться ось ці фестивалі, от там з'їжджаються і з Польщі, і з Білорусії, і з Прибалтики, здається, лицарські оці турніри і кожен представляє свій край, починаючи від специфіки одягу, там від якихось реквізитних таких і до історії безпосередньо.
- Центр Новаківських (одинокі згадки)

Місце культурної спадщини Львова у роботі експертів (-ок): ПРАЦІВНИКИ (-ЦІ) МУЗЕЇВ

Зі слів працівників (-ць) музеїв, культурна спадщина представлена у музеях Львова достатньо широко і різнобічно. Йдеться про висвітлення різних аспектів спадщини та способів її презентації (не лише про представлення експонатів, але й про інтерактивну роботу з відвідувачами). Натомість, у процесі обговорення змісту експозицій, вони не демонстрували достатньої чутливості щодо можливих точок напруги у презентованій спадщині).

Музей

Територія терору

- Музей працює з спадщиною історій людей, які пройшли крізь терор. Посередництвом мікропідходу розкривається погляд на історичну епоху Львова 19-20 ст.

В нашому музеї можна дізнатися дуже багато всього про місто і його жителів, які пройшли крізь терор в різні періоди історії. Водночас, для нас найголовнішими є питання про права людини, тобто, як-от людина виживає в ці часи турбулентності. Тому у нас незручна спадщина - це більше спадщина історій, це більше архівні документи, фотографії, спогади.

- Музей є інтерактивним та застосовує сучасні підходи та методики для представлення історії.

Ми працюємо у форматі дискусій, обговорень, кінопоказів, інтерактивних виставок в просторі міста, якихось провокацій, імпровізацій. Ми, сучасними засобами, використовуючи різні технічні засоби, засоби мистецтва, проводимо ось цю паралель між минулим і сьогодишнім.

- Підходи у роботі музею справляють враження на відвідувачів (-ок), мотивують більше дізнаватись про історичні події.

До нас приходили практиканти і вони кажуть, що ми йшли в наш музей, ми думали, що ви якийсь склад нафталіну, а ми вийшли і у нас всіх горять очі і в нас горять, тобто, це говорить про те, що їм цікаво. У нас, насамперед, відбувається розмова, в наш музей треба приходити говорить, обговорювати. У нас немає, що ми там прийшли, там розклали по полицкам в голові людини, що отак, так, так все, вийшли заповнили і хорошо. Тобто, в нас в більшості ти приходиш - ти розумієш: "oh, my God" що тут відбувалось? треба піти щось почитать.

Місце культурної спадщини Львова у роботі експертів (-ок): ПРАЦІВНИКИ (-ЦІ) МУЗЕЇВ

Музей-тюрма на
Лонцького

- Музей позиціонується в якості меморіалу. Культурна спадщина Львова тут представлена через занурення у досвід протистояння львів'ян і системи.

Загалом такі музеї як наш не є культурною спадщиною - це є місце пам'яті скоріше, меморіал. Музей розповідає про три окупаційних режими, про те, що там діяли спецслужби. І ну як би так в місті не свободи про що найбільше думається - це про свободу. Тобто, фактично усе, що передумали львів'яни різних національностей, які перебували там під слідством і є очевидно тією культурною спадщиною цього місця. Не злочини, які відбувалися, а потяг до свободи і протистояння однієї людини тим системам, які на неї тиснули.

- Музей спонукає переосмислити колективну травму, яку пережило населення Львова під час окупації. Важливо, зазначити, що працівники (-ці) музею тут враховують факт багатонаціонального Львова та висвітлюють відбиток терору на різних національних спільнотах.

Залишився певний фольклор, історії персональні, але є велика фігура відсутності - це власне те, чого ми не довідуємося від тих людей, які там знайшли смерть. Ну, насправді, історія дуже кривава і важка, як її подавати як спадок, ну, очевидно, так, це спадок, коли спільнота переживає велику трагедію. Як перейти через це? Як жити з цією втратою далі? Ну, тобто, розповідати і про жертв, і про катів, а також збирати, очевидно, артефакти, тобто, матеріальна історія, яка також присутня.

Якщо ми говоримо про таку культурну історію Львова, спадщину Львова, то ми будемо казати, що перша єврейська кров під час нацистської окупації пролилася саме з цього місця, а вже потім пішли оті погроми львівські. Ми будемо казати, що під час нацистської окупації, там перебували діячі польського антинацистського підпілля.

- Відвідувачі (-ки) Території Терору засвідчують, що експозиція вражає і спонукає до співпережиття трагедії.

Безперечно цікаво, і про це свідчать і відгуки за тих 10 років існування, ми робили і соціологічне опитування, і відгуки, які як записи у таких книжках, абсолютно емоційні. Вони діляться враженнями, як це місце пам'яті на них впливає і що вони тут відчують, і чого вони сюди приходять.

Місце культурної спадщини Львова у роботі експертів (-ок): ПРАЦІВНИКИ (-ЦІ) МУЗЕЇВ

Слідами галицьких євреїв

- Музей представляє спадщину єврейської громади Львова.

У принципі, основна частина моєї експозиції - це Львів. Історія синагог, підприємств, театрів, лікарів, письменники, актори, архітектори, будинки львівські, та історії голокосту у Львові.

- Музей інформує про вклад єврейської громади у розвиток міста та дозволяє зануритись у побут типової львівської єврейської родини.

Виникла ідея, що дуже багато є предметів, які є зараз у нашому музеї на початку 90-х років не цінувалися, як пам'ятки ужиткові, і вони опинилися у нашому музеї. Зараз подібні речі продаються на базарах за великі гроші, а ми маємо можливість продемонструвати їх нашим відвідувачам.

- Підходи, у роботі музею, справляють враження на відвідувачів (-ок), мотивують більше дізнаватись про історичні події.

До нас приходять люди різного віку, від дітей - до 120-ти, як ми кажемо. От вчора був реабілітаційний центр і вони дві години ті бабусі сиділи, слухали, не хотіли йти, задавали питання. Тобто, є зворотній зв'язок, розуміємо, що ця робота потрібна.

Етнографічний музей Івана Франка

- Музей розкриває фрагмент культурної спадщини Львова через презентацію життя та творчості українського корифея Івана Франка

Музей Франка, я вважаю, займає значне місце в культурній спадщині Львова.

- У музеї заохочуються обговорення та дискусії щодо особистості і епохи життя І.Франка

У нас проходять інтелектуальні бесіди, майстер-класи.

- Музей приймає багато централізованих екскурсій (очевидно, його відвідування передбачено навчальною шкільною програмою)

Є велика цікавість до музею. З переходу до програми «Дім Франка: музей живого «цілого чоловіка», музей оживився.

Місце культурної спадщини Львова у роботі експертів (-ок): ПРАЦІВНИКИ (-ЦІ) МУЗЕЇВ

Підземелля Львівської ратуші

- Музей працює безпосередньо з культурною спадщиною Львова від старовини до сучасності, а також актуалізує питання її збереження.

І сучасність, і особисті історії, конкретні персоналії. От цього року, коли були дні європейської спадщини у Львові, ми обирали концепцію, розробили на ідеї якраз окремих історій конкретних людей і їх професій - це теж, як частина спадщини міста.

Був проект присвячений 60-тиліттю створення львівської медіа-ери. Тобто, в нас запуск львівського телебачення був, будівництво телевежі, ми про це говорили.

Теми, яких, можливо, хочеться уникати не лише йдеться про таку складну спадщину, як-от колеги працюють, але теж теми за нашу спільну відповідальність, за спадщину, ми робили проект, який піднімав питання засклення балконів, поведінкою з фасадами будинків - це відповідальність, особиста відповідальність мешканців будинків і те, як ми ставимося до спадщини.

- Музей працює з окремими проектами, що забезпечує його динамічність та актуальність.

У нас експозицій ще нема, ми не маємо виставок, чи постійних речей, зате ми працюємо з невеликими проектами для того, щоб привертати увагу до різних тем. Пробуємо різні формати, пробуємо теж залучення аудиторії в процеси створення.

Ми робили серію коміксів для того, щоб не брати конкретні балкони і казати, що ця людина винна, подивіться, що вона зробила з цього фасаду, а щоб в такий, дещо саркастичний, нейтральний спосіб через комікси показати, що це є проблема, про неї потрібно говорити і разом шукати відповідь, що це не є норма.

- Як наслідок, проекти знаходять жвавий відгук у громадськості.

Реакція була дуже позитивна. Але питання, які мене турбують, це те, що кількість місцевих мешканців, які ходять в музеї дуже різко впали.

Важливо! Має місце тренд, коли музеї відвідує усе менше місцевих мешканців (-ок)

Місце культурної спадщини Львова у роботі експертів(-ок): ПРАЦІВНИКИ (-ЦІ) МУЗЕЇВ

Музей історії електрифікації

- Музей представляє культурну спадщину Львова у зрізі розвитку однієї галузі міської господарки – електрифікації.

Це є музей техніки, я би навіть сказав не так техніки, як музей комунального господарства. У Львові 125 років тому появилася перша електростанція. Тому фактично Львів йшов в ногу з часом, з розвитком техніки. Якраз наш музей він показує побут людей до появи електрики і після.

- Цікавий тим, що має два види екскурсій: для фахівців/фахівчинь і для звичайних відвідувачів (-ок), а також багато інтерактивних експонатів.

Ми розробили різного типу екскурсії для різної категорії. Не всіх цікавить одне і то ж саме. Для фахівців ми маємо на високому рівні технічному, для інших – науково-популярну, для дітей – пізнавальну. Якраз в нас дуже легко прослідкувати в нашому музеї ту культурну спадщину Львова, як було до, коли не було ще електрики і як воно є зараз.

- Проект є доволі успішним серед відвідувачів (-ок), хоч і не є широко відомим.

Ну я не можу похвалитися, що в нас дуже багато відвідувачів, ми не працюємо на постійній основі, тому що в нас приватний музей. До нас дуже багато поляків приїжджали суто енергетики, яких цікавить історія, як ми відобразили історію електрики, як в музей. І так приходять у нас дуже багато і студенти приходять, і діти приходять.

Я, до речі, хочу ще додати були львівські гіді тут на екскурсії у цьому музеї, вони дізналися для себе дуже багато цікавого, що будуть використовувати надалі у своїй роботі.

Місце культурної спадщини Львова у роботі експертів(-ок): ГІДИ

Ця група вважає культурну спадщину Львова основним предметом своєї праці. Гіди функціонують як медіатори; їхнє завдання - передати суть і дух міста, знайшовши при цьому порозуміння і точки дотику між гостями міста і його мешканцями. Вони більше наголошують на мультикультурності, ніж на конфліктних темах. Гіди презентують спадщину не тільки через матеріальні об'єкти, але й через занурення у історичну повсякденність.

Екскурсія полягає в тому, щоб пояснити львів'янам і гостям міста про культурну спадщину., Гіди

Згадують про проблемну ситуацію, коли група приїждить з гідом, який/яка розповідає про вузький сегмент пам'яток у межах одного національного наративу

Культурна спадщина Львова є ключовою темою у роботі гіда. Тут її розглядають як комплекс усього, що нас оточує і того, що спричинило сьогодення, як матеріального, так і духовного.

- Музей міста складається не тільки з архітектури. Навіть з посмішок львів'ян.,
- У Львові зберігся історико-архітектурний заповідник, який дав поштовх для намацального відчуття історії і спадщини. Крім того, кожен львів'янин з самого дитинства і кожен, хто сюди прибував, цією атмосферою проймався. Були випадки, коли сюди присилали ярих комуністів, щоб вони боролися з націоналістами, а через рік їх садили до в'язниці як найбільших націоналістів.
- Що таке культурна спадщина і що намагаюся донести туристам? Це відчуття Львова за допомогою всіх органів почуттів. Тобто і на смак, і на смак, і на дотик, і візуально. Але я працюю власне з поняттям пам'яті. У нас зараз активно обговорюється, як має відбуватися збереження пам'яті, як доречно, як коректно, і, як воно це збереження, результат має впливати на ті самі органи відчуття, які емоції, враження, післясмак має залишати в гостя. Оцей післясмак, мені здається, найважливіше.,

У представленні культурної спадщини Львова часто помітні акценти на мультикультурності Львова та на роз'ясненні змісту і причин львівського націоналізму.

- Цікаво показувати у нашому історичному дискурсі людям з Білорусі, які приїжджають із тотально москвізованого середовища. За ті кілька годин ми маємо показати, що ми багатонаціональне, багатокультурне місто. І при цьому російськомовні люди тут є українськими націоналістами. А другий приклад – коли на Личаківському цвинтарі, коли я підхожу до пам'ятника УПА і їх ворогів, які лежать у метрі один від одного, я кажу, що ми ступаємо на тонку кригу, давайте поспробуємо говорити не про великих героїв Орлят, не про величезних героїв ЗУНРу. Давайте говорити, чому це привело до того, що сталося в 1919. І одного разу мені поляк сказав: «А хто це все побудував?» Я кажу: «Хлоп український побудував для пана поляка. Італієць був архітектором. Німець управляв. А єврей їм заплатив».
- Намагаюся показати історичну епоху. Люди, приїжджають з різних країн, різних місць, є подібні речі, є відмінні. Можна показати всебічне, мультикультурне місто. Це і євреї, росіяни, вірмени і багато інших..

Місце культурної спадщини Львова у роботі експертів(-ок): ВЛАДА І АКТИВІСТ(К)И

І влада, і активіст(к)и декларують, що їхні зусилля орієнтовані на збереження культурної матеріальної і нематеріальної спадщини через її популяризацію, пошук та відновлення. Це стосується і багатокультурної спадщини, і історії, і побуту локальних громад. Проте, активісти стверджують, що їм доводиться протидіяти незаконним діям влади, щодо спільної спадщини, посередництвом відстоювання у судах чи надання суспільного резонансу таким порушенням.

ПРЕДМЕТНЕ ПОЛЕ ВЛАДИ

- Збереження пам'яток архітектури від руйнації та нематеріальної спадщини від забуття

Ми займаємося охороною культурної спадщини. До нематеріальної культурної спадщини відносяться традиції, ремесла, звичаї, обряди і т.д. Тому говорити тільки про матеріальну - не можна. Я показую у який спосіб варто було б зберігати.

Ми зберігаємо культурну спадщину для наступних поколінь.

- Інформування та популяризація:

- З метою інформування про багатокультурність і різні досвіди (включно з конфліктними інтерпретаціями)

Можу сказати що у Львові було започатковано таку програму, як музейна педагогіка і дуже багато на сьогоднішній день вчителів та учнів проводять уроки у музеях з різних предметів. Сьогодні проводяться різні заходи і квести на спільне позашкільля.

- З метою патріотичного виховання (одиночно)

Історія – це теж культурна спадщина. Ми робили заходи до ЗУНРу, це реальна спадщина. Типу ми їх прожили, бо питання не просто донести факти, а усвідомити ще раз. Зрозуміти самих себе, зрештою, бо це історія. Не треба повторювати, треба зробити висновки. Проводили День Незалежності. Зробили відеоряд, показали історичну перспективу, як українці боролися за свою незалежність протягом 20-21 століття. Це цікаво. Люди приходять, пізнають, збагачуються. Наша мета – зміцнювати те, що є, і розвивати. Кожен із нас має думати про те, щоб виховувати національно свідомого громадянина, який би став із гордістю казав – я львів'янин, я українець.

Місце культурної спадщини Львова у роботі експертів (-ок): ВЛАДА І АКТИВІСТ(К)И

ПРЕДМЕТНЕ ПОЛЕ АКТИВІСТІВ (-ОК)

➤ Вплив громади на формування політики пріоритетності збереження спадщини.

Ми можемо мати вплив на формування культурної політики і збереження спадщини, ставити пріоритети у діяльності і розвитку міста. Тут якраз важливо, щоб увага до цього питання була пріоритезована. Пам'ятаєте громадську ініціативу у 2012 "Врятувати Меркурія"? Тоді, коли Меркурій почав падати людям на голову, зорганізувалася ініціативна група. Пан Рибчинський керував процесом реставрації. Це був приклад, яких, мені здається, зараз бракує, коли люди зорганізувалися, зібрали гроші, провели величезну кількість різних промоційних компаній і все-таки реставрували скульптуру.

➤ Протистояння корумпованій владі, контроль за дотриманням закону у використанні об'єктів культурної спадщини (у т.ч. в судах і шляхом мобілізації населення).

Я маю досвід кількох адвокаційних кампаній недопущення руйнування якоїсь будівлі або забудування якоїсь території, яка має історичне меморіальне значення. Наприклад, спроба забудувати Цитадель. Один депутат Львівської ради купив майно на Цитаделі і вирішив відвести землю навколо цього майна з планом побудови елітного житла. Питання з'явилося на порядку денному напередодні, ніхто його не бачив, депутати проголосували і дали змогу йому будувати там те, що він хотів. Коли ми розібралися у питанні, зробили такий рейвах, шум, люди це почули, багато містян почули і підтримали нас. Відповідно міський голова заветував це питання в останній день, коли мав право його заветувати.

Коли власник придбав будівлю, а це є пам'ятка, а він її не використовує, він її доводить до руйнації, значить міська рада повинна якісь вживати до нього заходи. Якщо вам не потрібна ця будівля, ви її вирішили зруйнувати, то ми вам цього не дозволимо зробити, бо це спадщина, яка належить усім людям, які тут живуть, принаймні, її зовнішня частина і те, що мало бути зафіксовано у охоронному договорі.

Місце культурної спадщини Львова у роботі експертів (-ок): ВЛАДА І АКТИВІСТ(К)И

ПРЕДМЕТНЕ ПОЛЕ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

➤ Боротьба проти знищення культурної спадщини

➤ Збереження і відновлення об'єктів культурної спадщини

Я представляю Товариство культури єврейської. І при єврейській громаді у нас є волонтерський центр.

Один з напрямків – це збереження спадщини в регіоні. Зараз у нас є цікава практика. Ми робили волонтерські табори. І є певні місця пам'яті, які ми намагаємося привести до ладу. Зараз хочемо зробити музей в приміщенні старої синагоги на Вугільній. Хочемо зробити музей 3D-скульптур синагог, які в цьому районі були знищені. І молодь цим цікавиться, бо це для них щось невідоме. І це не тільки євреї, українці приходять цікавляться.

➤ Популяризація культурної спадщини, освітня і просвітницька робота

Ми проводимо освітню роботу. Діти вивчають у нас єврейські традиції, що стосуються культурної спадщини Львова. Ми їх водимо по музеях, це не тільки єврейська спадщина, а вся інформація про історичний Львів. Ми проводимо подорожі містом, квести. Намагаємося привити нашим дітям любов до свого міста, де жило багато общин у злагоді. До нас з охотою приходять діти, не тільки єврейські.

З 2004 року триває сканування рукописів, часописів, рисунків з колишніх збірок музею Любомирських. Видаємо каталоги по рідкісній книзі, часописах, рукописах. Робимо спільні виставки.

➤ Формування локальних культурних осередків зі збереження спадщини мікрогромад

Ми намагаємося на Левандівці створити культурний осередок, де б мешканці нашого району усвідомлювали місце, у якому вони перебувають, його історичність, його культурну спадщину. Я сподіваюся, що ми це реалізуємо і зробимо музей.

У приміщенні нашого фонду є наш власний музей. Він не має офіційного статусу, у музеї експонати, які нам приносили люди. Вони дарували предмети єврейського побуту, які мають релігійні характеристики. Ми намагаємося зберегти традиції.

➤ Робота із спадщиною, яка замовчувалася, або має контрверсійні трактування

Ми маємо дотичність до збереження історії. Нематеріального збереження сторінок минулого, які деякий час замовчувалися і були невідомі громаді Львова. У цьому році у вересні відмічали 75-річчя трагедії ліквідації Янівського табору гетто. У нас було багато гостей із п'яти країн Європи і вони були вражені тим, що у Львові стільки людей були на цих міроприємствах і не євреїв.

Моя задача – співпрацювати зі всіма цими установами, працювати з цією не дуже зручною спадщиною, яка є у Львові, до якої всі ці установи, звичайно, признаються, але не завжди.

Дискусійна проблематика: ВЧИТЕЛІ ТА ВЧИТЕЛЬКИ

Вчителі та вчительки не стільки наголошують на проблемних моментах локальної історії, скільки апелюють до конфліктів історії України. Найбільш складним матеріалом, дотичним до історії Львова, вони вважають польсько-українські відносини (натомість, ігноруючи усі інші етнічні і соціальні конфлікти). Складнощі у викладанні історії для них лежать у площині конфлікту між домінуючим патріотичним дискурсом та необхідністю навчити критичному та толерантному мисленню.

СКЛАДНІ ТА ДИСКУСІЙНІ ТЕМИ

Україно-польське протистояння (у т.ч. період ЗУНР)

- Момент приходу Польщі сюди, тобто, що це було, чи це був момент загарбання, чи то було щось інше....
- З позиції виховання патріотичної молоді, ми маємо відстоювати українську сторону. Але ми ніде не дінемося від того, що в той час, більша частина була польського населення, і вони зі своєї сторони мають якусь рацію. Я пробую подавати це з двох сторін, проте, завжди собі думаю, може варто це подавати інакше? Такі внутрішні суперечності все-одно присутні. А діти на загал патріотично налаштовані, вони більше захищають ту точку зору, що поляки окупанти. Тобто, швидше я зароджую в них той сумнів, от так от.
- На рівні кожної людини, чи там сім'ї кожної, то нема такого, а коли ми намагаємось заглибитись в політичні процеси, а це політика, тоді виникають проблеми. Навіть сьогодні, коли час від часу з'являються якісь проблеми в стосунках українсько-польських, вони все рівно підживлюються політиками. А діти, вони бачать що відбувається і вони відповідно тим підживлюються.

Боротьба УПА

- Коли ми вчимо українське мистецтво, то часто їздимо в криївки, то одна учениця не поїхала. То були такі обурення, бо дідусь дуже обурювався, як так можна їхати, бо там вбили його батька. І то в нас була така проблема. Ми намагаємось пояснити дітям як історики, що, з однієї сторони, були якби вороги, а з іншої, це йде якби братовбивча війна.

Прихід Австро-Угорщини

- Момент приходу Австрії сюди, так, наступне, дуже важкий момент. Воно по міжнародному праву не законно, бо державу силою розділили і ми опинились в іншій державі. А якщо брати чисто по устрою та життя міста, то нам це пішло на користь.

Більшість конфліктних тем є наслідком політизації історичних подій у публічному дискурсі, а не з родинним чи особистим досвідом

Дискусійна проблематика: ВЧИТЕЛІ ТА ВЧИТЕЛЬКИ

Зважене представлення історичних подій часом провокує дискусію в аудиторіях, адже діти зростають у доволі політизованому середовищі, тож часто мають власне бачення (переважно з т.з. патріотизму). У цих обставинах вчителі/вчительки надають перевагу простому інформуванню про факти або власну позицію, уникненню оціночних суджень, відмові від зведення дискусії до спільного знаменника.

ПРИНЦИПИ РОБОТИ З ТЕМАМИ, ЯКІ ПРОВОКУЮТЬ КОНФЛІКТИ

Максимальний акцент на факти та уникнення оцінок

- Просто подавати, як історичний факт. Так сталося. Минулого не змінити.
- Це питання зараз настільки гостре, суперечливе, що було б добре подавати це як факт, от і все. Без всяких оціночних моментів, а це дуже складно, бо вони чують оцінки з різних сторін. І те, що Польща йде до конфлікту міждержавного, бо в Україні ставлять пам'ятники. То треба розуміти, що кожна нація має право на героїв і інша не має право туди втручатися.

Головна задача – спровокувати роздуми, а не прийти до спільної відповіді; сформувані передумови до розуміння і толерантності

- Задача - не давити. Я сказала свою позицію, вони – свою, ми можемо розійтись не прийшовши до одного знаменника, але, мені здається, що кожен з нас буде це прокручувати, думати, буде щось змінювати. Це на стільки складне, що ми маємо вселити в дітях, якесь розуміння, толерантність.
- Я дуже люблю, коли діти сперечаються, в суперечці народжується істина. Найстрашніше - це байдужість, вони зараз дуже байдужі.

Толерантне ставлення до всіх думок при чіткому означенні власної позиції

- Потрібно дати собі чітку відповідь. Не треба нікого переконувати. Може таке бути, що я на це дивлюсь не так як ви, але от власне повага до тої думки, ти можеш не визнавати ні УПА, ні того, що твій дід, але я маю поважати її.
- Дати дітям певну свободу в думці, це також дуже слизько. Це має бути толерантно і чужу думку треба почути. Відстоювати свою думку, але без агресії. Щоб не повторилось. Бо національність і патріотизм то різні речі.

Відсилати до надійних джерел інформації

- Ще біда, що зараз вони всі все шукають в Інтернеті, а в Інтернеті воно все там ще не перевірене. там такі нісенітничі, що на жодну урву не налізе.
- Потрібно залучати правові моменти, підтверджуючи їх фактами. Якесь закони, міжнародні організації, до того скажемо, щоб не захистити, а довести свою правоту, бо насправді тій самій польській стороні толерантності теж бракує.

Одинично на групі звучала думка про те, що чутливі теми можна розглядати через пошук «спільного», крізь призму того, що єднає – наприклад, через спільні родинні корені, історію роду.

ПРИНЦИПИ РОБОТИ З ДИСКУСІЙНИМИ ТЕМАМИ

Поділюся проектом. У нас в школі є такий проект «Родинне дерево» і в це родинне дерево входить все. Професійна діяльність моїх родин, релігійна діяльність моїх родин, історично, звідки походить моя родина, це такий скажемо кореневий аспект, і дуже гарно, що там діти, в класі шостому чи сьомому знають, що там моя бабця в четвертому чи третьому поколінні була швачкою в Польщі, так, до прикладу. Тобто, вивчення родини, і той історичний аспект там теж присутній., Вчителі.

Дискусійна проблематика: ПРАЦІВНИКИ (-ЦІ) МУЗЕЇВ

Експерт(к)и виділили кілька найбільш дискусійних тем, що виявились «невигідними», «незручними», або такими, що не вписуються у світогляд відвідувачів музеїв. Для українців зі Сходу, росіян, поляків – це постать С.Бандери; для поляків – позиціонування Львова, як споконвіку українського міста; для українців – єврейські погроми. На їхню думку, дискусії виникають там, де відвідувачам інформація спричиняє дискомфорт, де вона суперечить їх знанням чи переконанням.

СКЛАДНІ ТА ДИСКУСІЙНІ ТЕМИ

Постать Бандери

- Людина в парадигмі якоїсь радянської історіографії не може сприйняти якийсь певний факт. Це люди, які приїжджають зі Сходу України і вважають, що бандерівці були колаборантами.

Цікаво, що тема представлення радянської спадщини в якості «дискусійної» спонтанно у відповідях на це питання не виникла

Позиціонування поляків, як окупантів

- Для поляків є драстичним, коли їхній період правління Галичиною називають окупаційним. Вони проти цього протестують, дуже яскраві протести. Ну, навіть радянська історіографія вважала це окупацією і анексією.

Переслідування євреїв

- Коли ми говоримо про погром у Львові, коли вже відійшли радянські війська, але ще не прийшли німці і у Львові відбувався погром, який був спровокований, є документи, що звичайно, це було спровоковано ззовні, але це відбувалося і руками місцевих мешканців і люди так само, вони не можуть, їм тяжко зрозуміти і тяжко прийняти, що не зробила там радянська влада, німецька влада, що це зробили люди, які тут жили, які були сусідами, українці, поляки.
- Ну і плюс виникають питання, коли кажуть: ну, це ж було не випадково, євреї ж працювали на радянську владу і це такий стереотип, який дуже щільно сидить в мозгах людей і коли кажеш, а ви подивіться статистику – всі були присутні, а євреїв було 9% і ті на робочих посадах – водії, секретарі.

Дискусійна проблематика: ПРАЦІВНИКИ (-ЦІ) МУЗЕЇВ

Працівники (-ці) музеїв визнали, що вони не уникають гострих дискусій з відвідувачами, а використовують їх, як засіб для розширення горизонтів обізнаності відвідувачів, як можливість показати доповнену реальність чи альтернативну точку зору без нав'язування ідеології.

ПРИНЦИПИ РОБОТИ З ДИСКУСІЙНИМИ ТЕМАМИ

Відкритість та заохочення до дискусії

- Дискусія – це взагалі принцип діалогу минулого, яке представляє музей з сучасністю. Оця діалогічність присутня на всіх рівнях роботи музею., Р4
- Дискусія – це ж добре, з неї не треба виходити, ніколи не треба виходити з діалогу, тому що діалог – це справді, це навіть спілкування і продукування якихось нових сенсів.

Надання максимум інформації / наведення фактів

- Це може справді бути якась дискусія, в яку вступить гід, який веде, з відвідувачем, тільки через то, що гід знає більше, а відвідувач менше. Це викликано браком інформації., Р4
- Дискусії виникають там, де люди не знають інформацію.

Побудова дискусії так, щоб інформувати, але не переконувати відвідувача

- Розумна людина сприйме ці аргументи і зрозуміє, а людина, яка хоче використати історію, як політичний інструмент, сьогочасний політичний – вона вчинить демарш, як зробив польський міністр.

У роботі гідів дискусії найчастіше виникають довкола подій ХХ ст. Тут дискутують і поляки, і вихідці з південно-Східної України. Причинами виникнення таких дискусій часто є свідомість сформована під впливом ідеологічної державної машини (польської, радянської, російської, української), а також вузький світогляд та небажання змінюватись, розуміти іншого.

Люди, в більшості своїй, не хочуть змінюватися. Їм дуже комфортно у тій парадигмі, яку собі створили. І, коли вони наштовхуються на інше сприйняття реальності, - це парадокс. І вони відчують себе дуже некомфортно.

СКЛАДНІ ТА ДИСКУСІЙНІ ТЕМИ

Україно-польське протистояння (XIV –XVIII ст.)

- Захоплення Львова Казимиром, і ті події, які відбувалися навколо цього.
- Момент Хмельниччини дуже цікавий і для українців, і для поляків. Для людей, яких вивчали зовсім в іншому історичному дискурсі. Момент, я би сказав, болючий, але вивчений поляками, це момент розділів. Момент, якщо далі йти, то про весну народів. Поляки дуже добре знають про весну народів і не розуміють, що в українців вона також була. Момент, звичайно, власне, як Львів розвивався у другій половині 19-го століття, при австрійській толерантності, як тут розвивалася українська культура.

Міжвоєнний період

- Далі починається величезний блок, який тягне одне за іншим. Момент розвалу обох імперій, момент проголошення УНР, ЗУНР, передумови Листопадового Чину і того, що сталося після нього. Той факт, що поляки не знають або удають, що не знають про 20 років утисків. І для них такий «волшебний момент», що українці в 1939 році почали їх ні за що вбивати.
- Андрея Шептицького називають то колаборантом, то чуть не праведником світу. Одного і того самого чоловіка, різні два народи.,
- Все 20 століття до 44 року - це отаке балансування. І всі питання про Шептицького, погроми, починаючи з Першої світової війни і далі – це дуже турбулентний період.

Радянський період 40-60-ті роки ХХ ст.

- Тут можна повернутися до туристів з теренів України, які ніколи не чули ні про операцію «Вісла», ні про вирівнювання кордонів, ні про співпрацю СРСР з німцями...
- Часто суперечить туристам зі Східної України наше ставлення до радянської влади. В них постійно: «Вы все врете, советская власть была хорошая, вот вам построили столько предприятий, а у вас такое отношение!».
- У мене була одна дуже серйозна дискусія. Я не люблю дискутувати з туристами, але тоді було дуже печально. Це був чоловік мого віку, який пішов у школу в 1991 році. І він сказав, що Сталін – наше всьо, наш отець, і ми маємо йому бути благодарні.

Гіди намагаються адаптуватися до специфіки аудиторії з якою працюють. Потрапляючи в дискусійне поле, у разі готовності аудиторії до співпраці, групі пропонують зануритись у епоху, спробувати зрозуміти різні сторони, проявити толерантність. Якщо аудиторія не готова, то висловлюють позицію і переводять розмову у більш «мирне» русло.

ПРИНЦИПИ РОБОТИ З ДИСКУСІЙНИМИ ТЕМАМИ

Занурення в епоху, розкриття мотивації ворогуючих сторін

- Я у своїй екскурсії намагаюся показати ментальність. І свідомість людини, яка стоїть по різні сторони барикад. Кожний з них вбачав справедливість своєї сторони. В такому сенсі.
- Я стараюся зануритися в середовище, стараюся, щоб вони уявили, яка ситуація була на той момент у Львові і чому така ситуація виникла.

Максимальне опертя на факти / чесність

- Наша професія передбачає, що ми мусимо говорити про реальні речі, які відбувалися, хоча завжди треба наголошувати, що це є моя думка. Я думаю, що треба буди правдивим насамперед перед собою. І ті міфи, які відтворюються нашими колегами, на це теж треба звертати увагу. Бути дуже обережним.
- Ще можна відправляти людей до першоджерел. До книг.

Зваження доцільності вступу у дискусію

- Ти аналізуєш групу, ти психолог, з ким можна починати дискусію, а з ким не можна. Є різні люди, і в такому випадку ти ні з ким не конфліктуєш, ти просто говориш, що то твоя точка зору. Якщо вона вам не подобається, я шаную вашу точку зору. Але ми їхали біля цього, ви мене запитали про це, я вам розказав, як воно є. Коли ти зайшов на якусь тематику, де був спротив, вони вже не будуть тебе слухати. Вони будуть говорити: «Не надо нас переубеждать!»

Дискусійна проблематика: ВЛАДА І АКТИВІСТ(К)И

Влада і активіст(к)и наголошують перш за все на тому, що як таких дискусій щодо історичних подій, у Львові, немає. Якщо такі виникають, то мають точковий характер і не виходять на широкий загаль. Експерт(к)и вважають, що у Львові, сьогодні, домінує національно-патріотичний дискурс, який не залишає шансів на «багатоголосся». Частково така ситуація спровокована політиками.

ПРО ВІДСУТНІСТЬ ДИСКУСІЙ

На жаль, полеміки і дискусії немає, вона з'являється тоді, коли щось відкопали або щось завалилося, або влада вирішила святкувати якусь подію і зробила дуже багато неправильних кроків тоді з'являються дискусії. На жаль, дискусії, які би були початком переосмислення аналізу нашого минулого вони не формуються, так як би ми хотіли широко у Львові. Це відбувається точково, але це не є предметом загальноміської дискусії. Нікого не цікавить вивезення, депортації у Сибір, і знищення міста у повоєнний час, коли місто змінило своє лице. І воно дотепер практично нового лиця не набуло. Місто не є тим казаном, де відбувається культурна дискусія, осмислення і ті усі речі, які би мали бути атрибутами культурного міста. Коли, знову ж таки повертаючись до закордонного досвіду, я бачив наскільки там широко там усі ці речі проговорюються і аналізуються, наскільки якісно вони представлені у освіті, коли діти мають з чим працювати і про що думати. У нас на такому радянському рівні насправді залишається свідомість людей. Нема тих дискусій, які мали би бути, тому що там якісь дуже важливі віхи у розвитку міста, у нашій історії, важливі постаті і факти, які мали місце. Нам би треба було усім про це говорити, це вивчати, цим ділитися. Дуже багато є, насправді, але ми не готові це багатство відчувати.

Це, може, не дуже навіть дискусія. Це дійсно як паралельна реальність. Бо так є, як іде про польську і українську історію взагалі, це пов'язано з історичною політикою, з двох боків, з історією, націоналістичною. І де факто немає дискусії. Бо кожна сторона мала право на ці рішення і їх підняла.

Брак дискусії не є свідченням відсутності конфліктних тем довкола історичних подій. Натомість публічно видимі дискусійні теми є наслідком одностороннього представлення інформації або їхньої активної політизації. Як приклад, приводилася тема українсько-польського протистояння, яка на думку експертів і експерток, сьогодні активно підживлюється політиками.

У львівському дискурсі не було цього протистояння. Це було спровоковано політикумом. І не тільки в цей момент історії, а багато раз. Коли у Львові з'являлась кров, дим, це провокували політики.

СКЛАДНІ ТА ДИСКУСІЙНІ ТЕМИ

Україно-польські (зокрема й ЗУНР)

· *ЗУНР. Власне, 1918 рік. І просто різні були думки. Польське місто, українське місто. Більшість жило поляків, говорили українською мовою. І тут коли ми писали ту програму і організовували ті заходи, ми не хотіли когось робити вищими, когось переможеними. Ми хотіли показати реальну історію ЗУНРу. І ви знаєте, Андрухович її відчув. І завдяки відеоряду було показано просто населення, яке жило у Львові. Я боялася гострих кутів. З нашої і з польської сторони є різні люди. Кожен має свій характер, свою позицію. Але я за те, що на першому місці має бути дипломатія, але тоді, коли враховуються інтереси обох сторін. Мають бути партнерські рівні відносини. Коли хтось намагається підкерувати, то ясна справа, це викликає супротив іншої сторони. Тому це теж дискусія не одного року. Може, 10-20-30 ми будемо ще дискутувати і говорити. Але замовчувати не треба однозначно, тому що вона ніде не пропаде, вона буде накопичуватися і обростати.*

· *Це якраз ідеальний випадок тої ситуації, коли є дуже національно-центричний погляд на історію, яка відбулася. Після 100 років мали би бути якісь висновки. А їх нема. Тут якраз Юрій Андрухович, який був запрошений, не відчув цього, на мою думку. Це мало би бути дуже, із відповідальністю, із розумінням другої сторони. Але, звичайно, я розуміла, що буде героїзація, міфізація тої події, бо в кожного так є. А тут пішло тупо, бо поляки були представлені типізовано, як типу небуржуазні пани, які думають про українців, що вони недорозвинуті, анальфабетичні. І це все було вкладено в слово, думки накинута на поляків такі, принижуючі українців слова. І ще гірше, що докидає камінець в цей конфлікт, який тільки на політичному рівні, на моє розуміння, але відбувається зараз між Польщею і Україною. І це було того місяця. Це історія, яка має вплив на сьогоднішнє бачення історії цих людей, які це дивилися.*

Дискусійна проблематика: ВЛАДА І АКТИВІСТ(К)И

Часто дискусії стосуються не стільки того, що було колись, як сучасних практик вшанування. Експерт(к)и приводили багато прикладів, коли суперечки зводилися до дискусій довкола зведення нових пам'ятників, натомість поза увагою громади залишається цілий спектр проблемних ділянок конфліктної багатокультурної спадщини.

СКЛАДНІ ТА ДИСКУСІЙНІ ТЕМИ

Персоналія Андрея Шептицького і пам'ятник йому

· Навіть цей пам'ятник Шептицькому поставили. Суспільство поділилося на дві частини, не було третьої сторони. І знаєте, те, що ви кажете, означає, що люди мислять старими стереотипами, які є, але молоді некомфортно. Вона не може себе тут знайти. Це найбільша проблема.

Пам'ятники ЗУНР

· Встановлення двох пам'ятників, ця подія викликає зараз найбільші дискусії. Головний закид суспільства у моєму середовищі, це естетичність двох монументів, прозорість і процедура конкурсу, це те, що цікавить людей, відсутність діалогу на рівні обласної і міської влади, чи потрібно Львову два пам'ятники на відстані 200 м. Дискусія на рівні чи потрібно вшанувати пам'ять не існує, усі розуміють, що потрібно. Чи це потрібно у вигляді монументів і в такий спосіб, не всі гідні.

Необхідність відзначення трагедій національних меншин

· Я була учасником такого проекту спільного українсько-польсько-ізраїльського "Світла пам'ять". І вони від інституту післядипломної освіти довго навчали тренерів у цьому проекті, а потім проводили заняття для вчителів і учнів теж такі уроки, щоб вони розуміли різні події, що таке Голокост. Дуже багато було дискусій, також, від вчителів чули, що у нас є свій Голодомор і нам не треба знати про Голокост.
· Бо одне визнали світом, а друге ні. Швидше нерозуміння того, чому ми менше уваги приділяємо голодомору і не ставимо це питання.

Дискусійна проблематика: ВЛАДА І АКТИВІСТ(К)И

Стратегія роботи з дискусійною спадщиною, часто залежить від особистих поглядів інформантів (-ок). Дехто намагається провести просвітницьку роботу, дехто стимулює діалог для поглиблення розуміння проблеми і пошуку компромісу, а ще дехто послідовно відстоює свою позицію. Специфіка групи полягає в тому, що її учасники (-ці) мають змогу активно відстоювати власну позицію (не залежні від аудиторії), і тому частіше це роблять.

ПРИНЦИПИ РОБОТИ З ДИСКУСІЙНИМИ ТЕМАМИ

Інформування і просвіта

- Це є освітницька робота. Це робота, щоб люди розуміли, що спадщина це цінність.
- Те саме ставлення до спадщини, промоція спадщини, стратегія міська креативного прориву і переорієнтації на культуру.

Відстоювання своєї позиції (часто патріотичного змісту)

- Я опонував і пояснював, що на цьому пам'ятнику не написано, що ваш дід загинув у Червоній армії. Він не має ніякого символізму, для родин цих мільйонів, які загинули у Червоній армії.
- Кожен залишається при своїй думці. Тут дуже багато моментів, які впливають на цю думку.

Проговорення проблем, спілкування, дискусії, спроби подивитись на проблему з різних сторін

- Це, думаю, дискусії. Я кожного місяця організовую цикл лекцій Осолінські зустрічі. Як іде про такі дискусійні моменти з історії. Минулого тижня мала зустріч про українсько-польську війну за Львів, в якій брали участь два історики. Один з українського боку, другий - з польського.
- Ми намагаємося знайти дуже багато зв'язків. Якщо ви зробите якусь неправильну табличку десь у Добромилі, то я гарантую, що вночі її прийдуть відіб'ють. Якщо вона буде в певній узгодженості з тими людьми, які там мешкають, то вони будуть вважати її частиною своєї історії.

Культурна спадщина Львова: ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Різні категорії експертів (-ок) віддають перевагу різним джерелам підготовки матеріалів. Вчителі та вчительки – Інтернету, гіді – зустрічам-полемікам, музейники (-ці) – науков(и)цям та архівам, влада і активіст(к)и – експерт(к)ам та ЗМІ.

Вчителі та вчительки

- Інтернет (Google, частина аудиторії – Вікіпедія, рідко відео з Youtube)
- Книги (тритомник Історія Львова, посібник О. Шишки Львовознавство)
- Музеї
- ТБ (телеканал Мега)

Найкращі джерела - незалежні, тих же Штатів. Я розумію, що вони мають свої причини, так подавати, але принаймні, це сторона не наша чи польська., Основне це екскурсії і відео. Коли дитина побачить все своїми тактильними відчуттями, вона це запам'ятає.

Гіді

- Звернення до знавчинь і знавців Львова, дослідників (-ць)
- Архіви, першоджерела
- Книги про Львів
- Інформація з курсів для екскурсиводів
- Зустрічі-дискусії фахівців (Оссолінські зустрічі, лекції у Львівській Політехніці та Центрі міської історії)
- Свідчення очевидців

Джерела джерелами. Але світ не стоїть на місці, і ті дискусії, які виникають, вони стосуються публічного простору. Різні зустрічі людей різних сфер та ж історична пам'ять, це цікаво. Джерело може бути і застарілим.

Працівники (-ці) музеїв

- Наукові та дослідницькі роботи
- Архіви
- Спеціалізовані Інтернет-ресурси
- Інтерв'ю з очевидцями

Є сайт музею... Шейн, в якому зібрано дуже багато інформації. Є музейні сайти, на яких є документи. І якщо ми розповідаємо про якийсь період, то власне, дуже багато документів зараз знаходиться у США і в Ізраїлі.

Представники (-ці) влади

- Експертна думка
- Окремі пости у Facebook
- Інтернет джерела (одиночно згадали: Zahid.net і zbruc.eu)
- Публічні бібліотеки (рідко)

Якщо йде про ЗМІ, треба розвивати критичне мислення. Це добре видно на польських ЗМІ. Тут як йде про львівське, чи українське, тре дивитися, чи не провокатори щось пишуть., У FB є багато джерел, яким можна довіряти або ні.

Культурна спадщина Львова: І ІСТОРІЯ РОДУ

Орієнтовно половина експертів (-ок) у роботі послуговується ілюстрацією з історії власного роду. Ці історії часто відображають багатонаціональність Львова, або умови в яких опинились львів'яни на початку ХХ ст. Вони покликані пояснити усю складність тогочасного світу, дати шанс на толерантне сприйняття позицій різних сторін.

МОТИВИ ЗВЕРНЕННЯ ДО ІСТОРІЇ ВЛАСНОГО РОДУ

Для ілюстрації багатонаціональності Львова і того як виникала спільна спадщина

· У мене прикордонна історія, змішана сім'я. Це важко, але водночас важливо, щоб вони зрозуміли багатовекторність тої історії Львова. Моя бабуся полька, а дідусь українець, і це далеко не унікальна сім'я, бо вони любилися, одружувалися, і масово. Бабуся родина змушена була тікати, виїжджати, бо вони жили в Польщі, а вона не могла цього зробити, бо дідусь українець і вона залишилась з ним. Ця суперечливість змушує до якогось такого сприйняття., Вчителі.

Для посилення аргументації у випадку, коли точка зору не вписується у світоглядну картину аудиторії/ для руйнування стереотипів

· У мене дідусь був репресований. Тому на долі власної родини розкакую, як обіймали нас міцно у Радянському Союзі. Що ці обійми чуть не задушили. Бабці не дозволяли повернутися в свою хату., Гіди
· У мене дідусь був у Червоній Армії. В уявленні людей зі Сходу, у нас тут усі були в ОУН, УПА. Я їм кажу – я вам можу показати нагороди свого дідуся. По маминій лінії у мене якраз були репресовані. Це наша історія., Гіди

Для роз'яснення причин негативних вчинків місцевого населення (напр. участі місцевого населення у колабораціонізмі з нацистами)

· Коли ми вчимо Другу світову війну і там йде співпраця з окупантами, колабораціонізм, то тут я знову ж таки наводжу приклад своєї бабусі і дідуся. Коли дідусь воював на стороні радянської армії, в хатині моєї бабусі переховувались німці. Вона мусіла дати їм прихисток, бо під загрозою була вся її сім'я., Вчителі

Інше: для уточнення фактів, для доступу до архівів або для підвищення власного авторитету

· Коли заходить суперечка про такі речі, в мене завжди виникає питання датування операції «Вісла». Офіційно це 1947 рік. А у мене є документи, по яким моя мати була виселена у 1946 році., Гіди
· Доступ до кримінальних справ перше мали лише родичі. Наші працівники збирали дали інформацію для експозицій., Музеї
· Мене запиталися, хто ти такий, я назвав свою бабу і прабабу і мене в групу активістів автоматом зарахували. Відповідно утримуючись на тому авторитеті, якимось так, знаєте, важко собі дозволяти або в якесь багно залізти., Влада/НДО

Культурна спадщина Львова: СПІВПРАЦЯ З ІНСТИТУЦІЯМИ

Усі категорії експертів (-ок) віддають перевагу співпраці з спеціалізованими галузевими інституціями. Усі, крім вчительок і вчителів, із задоволення долучаються до дискусійних майданчиків у місті. Активіст(к)и та працівники (-ці) музеїв – також, співпрацюють з органами влади.

Вчительки та вчителі

- Навчальний методичний центр
 - У НМЦ є Аліса В'ячеславівна, яка організовує львівські конкурси, «Рондо», «Перлина галицької корони», вона молодець, там тема була «Багатонаціональний Львів».

Один з вчителів висловив зацікавлення у співпраці з Центром міської історії

Гіди

- Ключ до міста
- Осолінські зустрічі
- Асоціація туризму
- Політехнічний університет

Працівники (-ці) музеїв

- Центр міської історії
 - Не один раз робили там різні круглі столи і презентацію.
- Незалежні дослідники (-ці), дослідницькі інститути
- Український католицький університет
- Міська і обласна рада
 - Коли відбуваються якісь заходи, то так само нас запрошують приймати участь.
- Музеї: Територія терору, так само історичний музей, галерея мистецтв, музей етнографії художнього промислу, музей історії релігії
- Громадські організації
- Архіви, у т.ч. СБУ

Представники (-ці) влади

- Музеї (Галерея мистецтв, Історичний музей, Територія Терору, етнографії і народного промислу, Личаківський цвинтар, Музей ідей, Тюрма на Лонцького)
- Управління культури
- Архіви
- Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника

Активісти часто акцентували на тому, що з владою вони швидше вступають у протистояння, ніж співпрацюють

Представлення культурної спадщини Львова: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ

Кожна з експертних категорій має специфічні потреби у представленні культурної спадщини Львова. Найбільше проблем у представників (-ць) музеїв, влади та НДО – тут відчувається гострий брак фінансування та фахівців. Вчителям і вчителькам бракує годин для відвідування музеїв та ресурсів для цього. Гіди зазначили, що не мають жодних проблем.

Вчителі та вчительки

Безкоштовного входу у музей, для школярів

Транспорту, для доїзду, у центр міста і в музеї

Часу виділеного під похід у музей (закладеного у шкільну програму)

- Львів вивчити за партою не реально., Вчителі
- У нас була ще практика. Це той похід в музеї, але практику в нас відмінили. І за один урок ти це зробити не встигнеш. А інший вчитель свого часу на твоїй музей не віддасть,

Працівники (-ці) музеїв

Коштів

Фахівців, які б працювали за сучасними методиками

Достойних приміщень (часто вони в аварійному стані, без нормальних туалетів, пандусів).

Спеціалізованого обладнання (меблів, освітлення тощо)

- Потрібні добрі куратори, які вміють працювати з темами, більш дисциплінарно підходити до цих речей, не просто розповідати історію, а залучати різні сфери. Фахівці освітніх програм, які вміють адаптувати музейний продукт під різні аудиторії. Також є брак добрих дизайнерів, які вміють працювати з музейним простором, а не просто дизайн інтер'єрів, квартиру зробити, мусять знати специфіку музейну. І в нас практично відсутній ринок послуг для музеїв, зокрема обладнання, доброго експозиційного обладнання.,

Влада і активіст(к)и

Коштів

Кадрів

- Інтелектуальних ресурсів. Людей, які розуміють цю тему, можуть працювати у цій темі і готові відпрацювати це професійно, а не на рівні популізму.
- Кожний проект мусить мати одного, який буде тільки тим і жити.

RENERIT

ПРОЕКТ ФІНАНСУЄТЬСЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Центр міської історії
Центрально-Східної Європи

Розділ 2

БАГАТОКУЛЬТУРНА СПАДЩИНА

Багатокультурна спадщина: ЛЬВІВ – МІСТО БАГАТЬОХ КУЛЬТУР. ЗГОДА З КОНЦЕПТОМ

Учасники усіх груп, згодні з тим, що Львів є містом багатьох культур. Більше того, сьогодні модно презентувати Львів у цьому ключі. Щоправда, акцент ставиться лише на позитивному аспекті багатокультурності, а негатив, як правило, замовчується.

Львів сприймають як місто багатьох культур. Адже тут жили і творили різні нації. Цей симбіоз створив особливі обличчя і дух міста

Сюди приїжджало багато націй і багато культур тут жило, тому багатонаціональне та багатокультурне. Вірмени, євреї, поляки. Італійці безумовно., Вчителі

Свята правда! Хоч консолідовано національні громади вже не мешкають, але є культурні товариства: угорське, польське, вони репрезентують цю мультикультурність Львова., Музеї

Я так і думаю. Львів - це спільне місто багатьох культур. Є таке гарне порівняння, борщ зварили смачний. Варили дуже довго. В казані. Потім казан перевернули. Борщу нема. Казан лишився, а вміст зовсім інакший. Так і протягом ХХ ст. у нас кардинально помінялась кількість і якість націй, що населяли місто. Тому я не можу сказати, що Львів – це тільки українське місто., Гіди

Є й багатокультурність Львова сьогоднішнього. Бо тут мешкають, звичайно, перед усім українці. Але живуть росіяни, євреї, вірмени, зараз переїхали кримські татари. Їх також видно., Влада/НДО

Однак сьогодні у цьому концепті ігноруються міжнаціональні конфлікти і національний гніт

Багатокультурне місто, але говориться про це лиш коли йдеться про позитивні речі. Про проблемну історію, складні періоди, не дуже хочеться говорити. Такий міф про те, що всім дуже добре жилося і всі знаходили своє місце, працювали., Музеї

Одна сусідка була 1912 року полька, друга була українка. І вони так «пані, пані» одна до другої. Але не дай Бог з одною лишитися на одинці і заговорити про іншу. Це, повірте, оця вся мультикультура вона відразу була така цікава., Музеї

Довоєнний Львів, а ви знаєте, що українців в університет не радо приймали, а всі технічні працівники мусили закінчити політехніку. Тому всі керівники, начальники відділів, начальники районів електричних мереж, як правило, були поляки, німці, євреї., Музеї

Багатокультурна спадщина: ЛЬВІВ – МІСТО БАГАТЬОХ КУЛЬТУР. ЗГОДА З КОНЦЕПТОМ

Однак, важливо зазначити, що на групі представників (-ць) влади і активістів (-ок) відчувалось напруження у контексті розмов про багатокультурність міста. Якоюсь мірою цей феномен позиціонують як загрозу правам українців на місто і його культуру.

УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКІ ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

- Львів був у різних державах і у різні періоди його розвитку це місто було більше польським або більше ізраїльським, або австрійським, або німецьким або «советским». Воно в принципі, якщо говорити про модерну українську культуру, воно ніколи повноцінно не було українським ще. Відповідно, можуть різні представники різних націй і народів мешкати у цьому місті, але ніхто не має ставити під сумнів, що це українське місто. Зокрема, певні шовіністичні польські кола говорять, що Львів - це польське місто., Влада/НДО
- Ми були не в Польщі, а під Польщею. Юридично Львів у Польській державі був лише у міжвоєнний період. Запитай їх про польські пам'ятки, які вони можуть назвати польські пам'ятки у Львові., Влада/НДО

РОСІЙСЬКІ ВПЛИВИ

- Тепер я бачу, як приїжджають люди зі Сходу. Росіяни, які народилися у Львові, вони говорять українською мовою, вони не є такими затисненими, з ними комфортно жити, а ті, що зараз приїжджають, вони не особливо хочуть асимілюватись. Сучасна інформаційна мережа дозволяє лишатися у своєму інформаційному просторі. В Україні більшість медіа російськомовні. Це велика проблема для Львова, велика загроза для Львова, тому що Львів - це унікальне місто, найбільш україномовне у світі, в Україні і поготові. І воно мало би таким залишатися і бути взірцем для решти України з одного боку, симбіозу культур, тому що мультикультурність може давати добрий розвиток, але він має бути 100%-во українським, з українською культурою., Влада/НДО

Багатокультурна спадщина: ЛЬВІВ – МІСТО ВІДКРИТЕ ДЛЯ СВІТУ. ЗГОДА З КОНЦЕПТОМ

Коли експерти розглядають спільну спадщину Львова у ключі відкритості до світу, то на їхню думку, сучасний Львів не надто толерує багатокультурність або, що гірше, перетворює її на товар масового вжитку, макдональдизує і комерціалізує.

Я, як людина не місцева, можу сказати, що насправді досить вороже відношення до всіх, хто приїжджають працювати у Львів. Тут дуже за короткий термін просто брали вивозили людей, вбивали, заселяли нових, ну, тобто, через це до чужинців дуже таке ставлення вороже йде і це насправді відчувається в місті, коли ти приїжджаєш. Оця от спадщина і ці настрої, які ми маємо дослідити в своїх музеях і це пов'язано з усіма історичними подіями., Музеї

Львів – відкритий для світу. Я думаю, що вкладати в цей вислів. Якщо йдеться за культуру, звичаї, традиції народу, то тут безперечно. Але ця відкритість вона є аж занадто. І коштує нам і простору на площі Ринок. Він завантажений до неможливості. Це перетворення центру міста на ресторанні майданчики. Столовки харчування., Гіди

Ще нам заважають туристичні фірми, які формують програми екскурсій. Тому що вони самі екскурсії не ведуть. Їм головне продати продукт. Саме тому і з'явилася екскурсія «Львів – місто червоних ліхтарів». Я прийшла на цю екскурсію, стоять люди до 30 років, і тут прийшла тьотка, яка буде розказувати їм про проститутток. Я сказала: «Народ, до цього можна підійти з наукової точки зору!» Але це я прийшла. А прийшов би хтось інший, я не знаю, про що би вони говорили, правильно?, Гіди

Багатокультурна спадщина у роботі експертів(-ок): ВЧИТЕЛІ ТА ВЧИТЕЛЬКИ

Тема багатокультурності Львова не виділена у окремий урок чи розділ навчання, як правило, вона виникає під час вивчення тем присвячених культурі назагал. Частина вчителів (-льок) проходить її в рамках конкурсного проекту від міста. Також, тема спонтанно виникає під час екскурсій містом та походів до етнографічного музею.

СПОСОБИ ПОДАННЯ ТЕМИ

- Акцент на багатокультурності Львова під час уроків присвячених культурі

Мені здається уроки, де в нас є теми культури, і там, відповідно, не тільки представлені українці, а й представники інших культур.

- Прив'язка теми до програмного матеріалу, пошук зв'язку між всесвітньо відомими особистостями та Львовом

В мене, от, наприклад, дітей в п'ятих, середньому класах цікавить, хто там з великих побував у Львові. О, даєш біографію, сам же ж далеко не знаєш біографію, то вони ніколи не пропустять, якщо ще говорити про Львів. А чи був Гоголь у Львові?

- Участь у конкурсі «Перлини Галицької корони»

«Перлини галицької корони», тобто, це команда школи, значить, починаємо ми так, є напрямки такі: польський Львів, вірменський Львів, італійський Львів, грецький Львів, угорський Львів, так, і школа, має впродовж певного періоду, зорганізуватись команда, так, підготуватися і вийти, і провести урок, але урок-екскурсію, так, урок-екскурсію по темі, наприклад, польський Львів.

- Інформація доноситься під час екскурсій та походів у музеї

Я їх веду на екскурсію в музей краєзнавчий, вони там зараз в класі вже десятому та одинадцятому, то однозначно так само і в п'ятому класі, то вони там розповідають, от тут вірмени. Тут вірменський собор, і розказують.

Багатокультурна спадщина у роботі експертів(-ок): ПРАЦІВНИКИ (-ЦІ) МУЗЕЇВ

У музеях темою багатокультурності Львова пронизане практично усе. Вона виникає на етапі презентації історії міста, а також роз'яснення причин і наслідків історичних подій. Найчастіше багатокультурність подають, як результат співжиття різних народів, тому тематика тісно корелює з питанням міжнаціональних відносин. Інформацію, про неї часто подають максимально толерантно (безоціночно, або з різних позицій). Цікаво, що тему ініціюють і працівники музеїв і їх гості.

Способи подання теми

- Тема природно супроводжує більшість експозицій і лекцій, як частина буття
Обов'язково. Тому що не жили євреї окремо від українців, не жили окремо від поляків, і розповідаємо так само і якісь моменти приємні і неприємні, які відбувалися.
- Актуалізація теми в рамках задачі міжнаціонального примирення
Намагаємося розповідати про людей різних національностей, які були репресовані в різні періоди. Шукаючи спільного знаменника, що біль кожної людини, інша людина може якось співпережити і співчувати. Через це співчування сподіваємося зняти оцю міжнаціональну оцю напруженість, яка може полягати в тому, в такому національному егоїзмі.
- Акцент на поліетнічності Львова у рамках діючих експозицій
У нас основна експозиція над якою ми побудуємо, вона йде про львівську квартиру і історію її мешканців, які проходять через допит, обшук, пересилку, тюрму, виживання. І в нас в цій квартирі живуть не лише українці, а й поляки, німці. І от як їх історія всіх перемелює. І ще у нас була така виставка «12 локацій Голокосту у Львові» і в нас там теж були різні національності представлені. Тобто ми постійно говоримо про те, що всі ці люди жили тут в один час, вони творили в один час, вони вбивали один одного в один час, вони рятували один одного в один час, вони робили різні дуже хороші і погані речі.
- Тема виникає спонтанно, під час роботи з представниками різних національних груп
Коли я читаю лекцію і розказую про працівників електростанції, а вони так: а українці де? Чому ви не розповідаєте про Львів мультикультурний і національний? Я їм мушу розказувати, що українців брали тільки на роботу на шпали і рейки прокладати, а керівниками не були українці. В 45-му році масово виїхали всі керівники всіх відділів, всі поляки виїхали в Польщу. Натомість на їх місце знову ж не прийняли українців.

Багатокультурна спадщина у роботі експертів(-ок): ГІДИ

Для гідів тема мультикультурності Львова є пріоритетною. Власне, вона і є головною родзинкою їх екскурсій, бо дозволяє поєднати дух міста і матеріальну спадщину, задає теми для розмов, провокує емоції. Експерт(к)и визнають, що частина гідів Львова оминають цю тему у роботі з моноетнічними групами, однак, інформант(к)и такий стиль роботи засудили.

Способи подання теми

- Мультикультурність - невід'ємна частина роботи екскурсовода, органічна частина екскурсії
Ми просто не можемо це оминати. Нереально.... Ти проходиш вулицею. Навіть діти 6-7 років, вони бачать – вулиця Староєврейська, і чому вона так називається? Ну дивіться. Ми заходимо у Вірменську церкву – ми говоримо про вірмен. Ми йдемо на вулицю Староєврейську – ми говоримо про євреїв. Ми йдемо на Руську - про українців. Ти йдеш по кладовищу. Є представники різних релігій, різних народів. На прикладі показуєш що ці люди жили, творили обличчя цього міста.
- Вона є чудовою, драматичною канвою, яка дозволяє передати дух міста
Взаємостосунки, співжиття, трагедії. Любовні у тому числі. Львівські Ромео і Джульєтта.
- Тема подається, виходячи з національної належності аудиторії, щоб максимально викликати її інтерес
Для кожного народу, який до мене приїжджає, я намагаюся знайти у Львові щось своє. Шведам я розкажу, де стояв їх король, як його не поранили, як він заходив. Японцям - про візит їх адмірала до Австрії чи про сакури, які в нас завдяки цьому з'явилися. Італійцям - про італійців, які приїхали у Львів. Грекам – про Корнякта.
- У Львові існують екскурсії, які акцентують лише на житті одного етносу, однак, така позиція часто викликає осуд колег по цеху
Деякі у нас грішать лише бандерівщиною, лише українськістю. Інші наші ж гіді, яких ми жартома називаємо «пшено», вони пшеків водять, вони показують на Личакові тільки польські могили. Проходячи повз Шашкевича, Івасюка, і слова не говорять. Я полякам показую українців, зупиняюся, щоб їм показати, що Львів – це мультикультурне місто. І не тільки на Личакові лежать поляки.

Багатокультурна спадщина у роботі експертів(-ок): ВЛАДА І АКТИВІСТ(К)И

Експерт(к)и від влади та НДО декларують, що багатокультурну спадщину їм доводиться відстоювати, зберігати і популяризувати. Помітно, що приклади, наведені представниками (-цями) влади, є більш формальними, а представники (-ці) НДО більшою мірою ангажуються у формування толерантного культурного середовища; наводять містки між різними національними групами.

Способи подання теми

- Як невід'ємної складової культури збереження багатокультурних пам'яток (у т.ч. меморіалів)

Ми маємо рятувати все незалежно від їхнього національного походження.

І надмогильний комплекс. І ніде в світі він не може бути порушений. А якщо порушений, його треба відновити. У Севастополі меморіали від Кримської війни. Що загинули французи, британці, італійці. Ми ж відновлювали ці пам'ятники.

- У комунікації з громадськістю, через діалог і популяризацію багатокультурної спадщини
- Якщо ви зробите якусь неправильну табличку десь у Добромилі, то я гарантую, що вночі її прийдуть відіб'ють. Якщо вона буде в певній узгодженості з тими людьми, які там мешкають, то вони не будуть вважати її частиною своєї історії.*

- Через пошук спільних точок дотику

Нецікаво розказувати тільки про євреїв. Хоча ми заангажовані, щоб тільки про євреїв розказувати, але ми намагаємося знайти дуже багато зв'язків. Бо якщо не буде зв'язків, не буде цікавості.

- Шляхом створення позитивних спільних спогадів: фестивалі, культурні обміни

У нас в дитячому садку (для єврейської громади), на свята завжди є українська символіка і приходять представники УКУ до нас на свята, а наші дійти до них.

Фестиваль Параджанова на Левандівці щорічний міжнародний до нас приїжджали найкращі люди приїжджали з Германії, а наші поїхали туди...

Я організовувала різні проекти, наприклад, українсько-польський фестиваль Jazz Bez. Його учасниками є поляки, то польська спільнота, яка проживає у Львові, активніше відвідує.

Спільні проекти є між учнями різних шкіл в межах України і закордоном.

- Через спроби показати, що багатокультурна спадщина не є загрозою сучасності

Мені тяжко. І мої аргументи, я їх навіть не можу піднімати, бо вони відразу за атаку сприймаються. Відразу появляється позаду думки: «А! То вона думає, що Львів – це польське місто!»

REHERIT

ПРОЕКТ ФІНАНСУЄТЬСЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Центр міської історії
Центрально-Східної Європи

Розділ 3

МІСЦЯ ТА СЮЖЕТИ СПІЛЬНОЇ СПАДЩИНИ

Місця та сюжети спільної спадщини: ПОЗИТИВНІ КЕЙСИ

Перша асоціація з місцем спільної спадщини – Личаківський цвинтар як місце примирення, де врешті решт припинились усі чвари.

**Личаківський
цвинтар**

- **Місця, де спільно спочивають представники/представниці всіх громад Львова**

І українці, і поляки, і німці там., Вчителі

Тому що туди всі власне приходять на могили, хоча був окремо єврейський цвинтар, так . Ну, але всіх решта ховали в межах міського цвинтару. Музеї

Там все концентровано. Один, другий, третій., Влада/НДО

- **Тут більше немає ідеологічних і військових опонентів. Місце примирення, усвідомлення важливості загальнолюдських цінностей**

Там вже треба зрозуміти, що там вже все завершено, всі суперечки, всі незгоди. Ну, зрозуміло, що просто говориться, що люди жили в цьому місті, що люди творили це місто, вони були опонентами. Дуже часто не мирними опонентами, але от ми в цьому всьому, от знаєте, треба дітей вчити якось так, щоб вони далше дивилися. Бо так також не можна, вчити ту історію весь час, товктися в минулому, це поганий принцип, бо все одно дітям жити в майбутньому., Вчителі

Я більше подаю цей цвинтар через якусь особистість. Тобто, от похована людина: хто вона була, чим жила, чим цікавилась, тобто людина, там немає вже значення чи він був поляком, чи він був українцем..., Вчителі

Місця та сюжети спільної спадщини: ПОЗИТИВНІ КЕЙСИ

Несподівано релігійні споруди сприймаються як позитивний приклад спільної спадщини, як такі, що успішно ілюструють культурну і матеріальну співпрацю етнічних і релігійних спільнот. Симптоматично, що синагоги не фігурують у цьому асоціативному ряду.

Успенська церква

Вірменський Собор

Каплиця Боїмів

- Будівництво шедевральних соборів Львова вимагало консолідації усіх національних і релігійних громад. Доводить, що їх мирне співіснування і співпраця дозволила створити унікальне обличчя Львова.

Один з найкращих прикладів, коли ти це пояснюєш на подвір'ї Успенської церкви. Коли храм збудований для українців за кошти московського царя, при допомозі молдавських господарів, польських королів, італійцями, римо-католиками для православних., Гіди

- Львівські храми доводять, що мистецтво (архітектура) не визнає національних, релігійних і державних меж. Його здобутки неподільні.

Ян Розен, який розмальовував Вірменську церкву. Мені важко сказати, хто він. Хрещений єврей, який жив у Польщі, вчився у Швейцарії. Батьки протестанти., Гіди
Каплиця Боїмів. Це угорці, але є теорія, що вони могли бути євреями угорського походження. Каплицю їм будував німець. А останній з них став величезною постаттю у китайській і тайванській історії. Він приніс християнство у родину останнього імператора династії Мін. Його учні створювали Тайвань як незалежну колонію., Гіди

- Їх історія є живим нагадуванням про спільність спадщини міста.

Коли я біля Преображенської церкви кажу, що на цьому місці стояла татарська мечеть, мусульманська, мені кажуть – такого в історії нема! Я кажу: «А звідки взялася татарська хвіртка?» Звідки під вітарем трикутний камінь, який має кожна мечеть., Влада/НДО

Місця та сюжети спільної спадщини: ПОЗИТИВНІ КЕЙСИ

Усі експерт(к)и прикладом спільної спадщини вважають стару частину міста, адже вона показує, що серце Львова є спільним для багатьох народів.

Площа Ринок

- Сама топоніміка назв у Львові відображає спільне співжиття різних етнічних груп
Та це практично ринок і сусідні вулички, чому? Тому що часто це були ділянки довкола ринку, які були представлені різними національностями., Музеї
- Архітектурний ансамбль центральної частини Львова відображає матеріальну ефективність симбіозу культур
Архітектура – це часто був мікс. Хтось проектував, хтось збудував чиїсь помешкання, чи крамниці були в цьому будинку., Музеї

Високий замок

- Неможливо розділити вклад різних етносів в укріпленні і розбудові головних об'єктів старого Львова.
Навіть той самий Високий замок. Колись був Данило, потім Казимир, потім за австрійських часів курган насипали. Сам замок, такий більше як потужний, став все-таки за часів Польщі., Вчителі

Ратуша

- Це є свідченням нашої приналежності до спільної європейської цивілізації
Для мене таким мультикультурним місцем є Львівська Ратуша. Я дуже люблю піднятися на другий поверх. З одного боку, митрополит Андрій Шептицький, з другого – Король Данило. А між ними є символи, які завжди показують, що Україна завжди була європейською державою. Право міста Львова як міста, яке завжди було у складі Європи. Ми були то західно-, та східноєвропейськими., Гіди

Місця та сюжети спільної спадщини: ПОЗИТИВНІ КЕЙСИ

Культурна, мистецька, наукова традиція у Львові теж презентується експерт(к)ами як приклад спільної спадщини, яку важко приписати до певної етнічної групи, адже ідеї є такими, що вільно проникають у різних групах, а видатні культурні діячі (-ки) чи мислителі часто мали «змішане» походження.

Будинок Шпрехеля

Театр юного глядача

Університет ім.І.Франка

- **Митці та мисткині Львова активно взаємодіяли між собою та творили спільні проекти.**

Біля будинку Шпрехеля було кафе «Монополь», в якому бував І.Франко. Там, він зустрічався з Шолом-Алейхемом. Він знав 14 мов, в тому числі ідиш іврит. Вони говорили про те, як перекладати з ідишу на українську твори Шолом-Алейхема. Та й будинок, наприклад, проектувався єврейським архітектором для якогось товариства, польського, чи українського, ну, отакі моменти., Музеї

- **Театри Львова у різні часи, представляли колективи чи не усіх національних груп**

Це ж наші театри, в яких, наприклад, починали свою кар'єру актори єврейські, от театр Скарбка колишній, тепер - Заньковецької. Єврейський театр, потім його передали польському театру, а зараз там український театр, перший театр для дітей і юнацтва, це, наприклад., Музеї

- **Наукова традиція Львова не піддається сепаруванню за національностями, оскільки ідеї не визнають жодних меж**

Яскраво говорять про мультикультурність наші навчальні заклади, в яких працювали люди різних релігій, конфесій, народів і між собою гарно уживалися. Один одного доповнювали, один одному допомагали або давали гарний старт. На плечах польських науковців росли українські. Це наукове середовище, яке формувало наше місто, це теж ознака мультикультурності. Запрошували людей різних., Гиди

- **Культурно-освітні заклади зберігають спадщину усіх громад Львова**

Такими місцями можуть бути музеї і бібліотеки, бо там усе перемішалось. Через централізацію фондів, яку зробила радянська влада в 40-му році до колишньої бібліотеки Стефаника попали збірки Народного дому, єврейської громади, і багато-багато різних приватних колекцій аристократів., Влада/НДО

Місця та сюжети спільної спадщини: ПОЗИТИВНІ КЕЙСИ

Вдалими об'єктами і сюжетами спільної спадщини називалися видатні особистості Львова, пам'ять про яких є частково втіленою у пам'ятниках.

Никифор Дворняк

- Пам'ятники видатним діячам культури та мистецтва – це позитивна пам'ять, з якою охоче себе асоціює кожна національна громада.

Пам'ятник Дровняку всі знають. До 2003 року між багатьма львівськими гідами була суперечка, чи він є українець, який народився на теренах сучасної Польщі, чи він є з польських теренів, але з українським корінням. Але дуже цікаво було спостерігати, що після 2004 року, Польща вже була в Євросоюзі, різко змінилася риторика гідів, які приїжджали з теренів Польщі. За національність ніхто не казав. Була одна фраза – європейський художник початку 20 століття., Гіди

Станіслав Лем

- Значна частина видатних діячів/діячок Львова могла бути народжена у одній місцевості, а творити в іншій. Тож досі складно визначити пріоритетність: національне походження, чи середовище, в якому творили митець/мисткиня/мислитель.

*Станіслав Лем, який польський письменник, який був у нас., Вчителі
От ви казали про Станіслава Лема, правда? Ким його вважати? Поляком, євреєм?, Влада/НДО*

Місця та сюжети спільної спадщини: ПОЗИТИВНІ КЕЙСИ

Одинично на групах було згадано, що промислові об'єкти також можуть бути позитивним кейсом спільної спадщини.

Львівська ТЕЦ 1

- Життєзабезпечення міста часто було важливішим, аніж перемога тієї чи іншої сторони у військових конфліктах.

В нас такий пам'ятник – це є львівська ТЕЦ1. Ми, наприклад, розповідаємо, що в часі українсько-польської війни в 1918-му році, була укладена угода між українським командуванням по собі усе... і польським командуванням, що на електростанції постійно знаходяться три представники українські і три польських. І якраз полякам це дуже подобається і нашим це дуже подобається в таких драстичних точках треба шукати то, що об'єднує, а не то, що роз'єднає., Музеї

Місця та сюжети спільної спадщини: ПОЗИТИВНІ КЕЙСИ

Частина гідів вважає, що сама історія Львова і є тим нескінченним сюжетом спільної спадщини яка має єднати, навіть у тому випадку, якщо це складна, або неприємна спадщина. Адже ми говоримо про минуле, яке треба прийняти, переосмислити, вибачити, вибачитись і відпустити, або ж, принаймні, визнати неоднозначність тих подій. Тому, на їх думку, місцями спільної спадщини є усі меморіали.

Знову ми повертаємося до періоду Голокосту. Найстрашнішого і найважчого періоду. Я завжди згадую дівчинку, яку ми називаємо наша Анна Франка, Яніна Хешелес, вона писала щоденник. Вона не хотіла повертатися до Львова, але коли приїжджала то сказала на конференції: «Я приїхала, щоб закцентувати – я нікого ніколи не хочу звинувачувати, в національному аспекті. Були і українці, що допомагали, зраджували і видавали. Були євреї, які кували своїх же. Ми постраждали разом. Були поляки, які нас рятували і видавали». Це життя, це мультикультурне середовище, яке взаємодіяло і жило. І вони не розмежувалися., Гіди

Я, наприклад, не оминаю ці речі. І допоміжної української поліції, і погроми. Я думаю, що читаючи хороші і гарні статті і книжки, пов'язуючи такі моменти, ми можемо показати ці місця пам'яті. Я приходжу на єврейські кладовища, подивіться – того врятували, другого. А тут видали. Залежно від людей. , Гіди

Цікаво, що така позиція виникає переважно у контексті єврейської тематики

Місця та сюжети спільної спадщини: ПРОБЛЕМНІ/ НЕОДНОЗНАЧНІ КЕЙСИ

Часто такими прикладами стають пам'ятники, присвячені героям українського національно-визвольного руху. З висловлювань експертів (-ок) бачимо, що пам'ятник Степану Бандері у Львові є дразливим не тільки для поляків, але й для частини українців. У роботі з цим фрагментом спадщини частина аудиторії намагається довести правоту С.Бандери, частина – просто відзначає суперечливість цієї фігури. Ще частина – засуджує пам'ятник у такому форматі за спробу банального «маркування» території.

Пам'ятник
Степану Бандері

ДОМІНУЮЧІ ДИСКУРСИ У ПРЕДСТАВЛЕННІ КЕЙСУ

Доведення своєї позиції, відстоювання права на пам'ятник
(домінуюча реакція серед гідів)

- Я кажу: «Давайте будемо уявляти. Де воював Бандера? Чи під Москвою? Чи на Кавказі? А чи на своїй рідній землі», Гіди
- Коли ми говоримо про Бандеру, ми маємо рацію стверджувати – герой – не герой, але людина поклала своє життя за певні ідеї, і ця ідея, можливо, не об'єднує Україну, як його постать, але якби не було цієї ідеї, не було б України., Гіди
- Розвінчуємо міфи., Гіди

Негативна оцінка пам'ятника, як такого що «маркує територію», замість спонукати до роздумів і рефлексій (влада і НДО)

- Тому що в 21 столітті пам'ять не трактується ідолами. Є символічна мова, є зовсім інші технології. Не можна пам'ять робити, як робили це в Римській імперії. Поставили мужика, рука відбита, в руці граната. Це жах., Влада/НДО

Спроба уникнути оцінок (рідко)

- Я кажу, що це неоднозначна постать в історії України, дуже контроверсійна, суперечлива. Що вона не об'єднує державу., Гіди

Місця та сюжети спільної спадщини: ПРОБЛЕМНІ/ НЕОДНОЗНАЧНІ КЕЙСИ

Для частини експертів (-ок) суперечливими виявились й деякі найновіші пам'ятники. Зокрема, встановлені до річниці ЗУНР, що спровокували дискусії і несприйняття, як з боку польської сторони, так й інтелектуального середовища міста. Серед ключових претензій - розпалювання міждержавного політичного конфлікту, ігнорування альтернативних точок зору на події, спроба зафіксувати власну правоту шляхом встановлення монументальних об'єктів.

Пам'ятники
ЗУНР

ДОМІНУЮЧІ ДИСКУРСИ У ПРЕДСТАВЛЕННІ КЕЙСУ

Негативна оцінка пам'ятника, як такого що «маркує територію», замість спонукати до діалогу, роздумів і рефлексій (влада, НДО, працівники музеїв)

- Це є те, що поки ми не готові проговорювати якусь спільну спадщину, зокрема і по питаннях того, як українці і поляки пробували відвоювати Львів на свою користь., Музеї
- Ми говоримо про українців, але ми зовсім не згадуємо поляків, натомість, поляки говорять про те, як вони відновили свою незалежність і т.д. Я знаю, що була ідея одної з виставок у Львові на тему двох сторін, кожна з яких прагнула, марила про цю незалежність, щоб зрозуміти як то, і знайти спільні паралелі, але до цього не готові, цю виставку зразу закрили з тим, що вона якась пропольська і працює не на нас. Проблема спільної спадщини зараз в тому, що неготовність суспільства дивитись іншими очима, поглядом з іншої сторони. Музеї
- Пам'ятник мав би спонукати до роздумів. Це дійсно є елемент історії пам'яті, будівництва пам'яті в місті. Для мене ідеальний приклад – це пам'ятник жертвам Голокосту в Берліні. Він найкраще показує драматичний стан людини під час війни. ... Другий такий - у Вроцлаві, де на переході люди зникають під пішохідним переходом і, з другого боку, вилазять. Це ідеальна метафора саме переселення людей, викинення з одного місця і перенесення в інше. Це якраз є символічне., Влада/НГО
- Це мій пес так робить. Він приїжджає на подвір'я – там пописав, там пописав., Влада/НДО
- Ці приклади показують найкраще, що до пам'ятників і генерально місць пам'яті, які створюються у Львові, нема конкуренції, що тут міцна радянська спадщина, бо цей пам'ятник ЗУНР, і один і другий, був встановлений тільки тому, щоб ці урядовці мали, де класти квітки раз на рік., Влада/НДО

Місця та сюжети спільної спадщини: ПРОБЛЕМНІ/ НЕОДНОЗНАЧНІ КЕЙСИ

Монумент Слави є конфліктним одразу з двох позицій. По-перше, виникає суперечність у доцільності збереження радянського минулого. По-друге, йдеться про те, як слід чинити з пам'ятками «незручного минулого». Тема є дражливою для мешканців міста. Експерт(к)и переважно схильні перетворити його на меморіал.

Монумент Слави

ДОМІНУЮЧІ ДИСКУРСИ У ПРЕДСТАВЛЕННІ КЕЙСУ

Відстоювання права пам'ятника на існування в якості меморіалу. Присвяченого українцям, які полягли у боротьбі з фашизмом (домінуюча реакція серед гідів та працівників музею).

· Люди, які прийшли сюди, і пролили свою кров, також були українцями. І ми можемо розрізнати війська НКВС, які катували українців, але війська Червоної Армії склалися зі звичайних українських жителів, які вигнали звідси нацистів.., Гіди

Акцент на художній цінності пам'ятника і історичній пам'яті (гідів і працівників музеїв)

- Я вважаю, що з точки зору мистецтва, це гарна річ. Це данина тим людям. Це те саме, що пам'ятник Голокосту на вулиці Чорновола. Там є певні моменти, які би українці теж не хотіли чути.., Гіди Р4
- Це водночас пам'ятник, який робили українські 60-ники-митці. Це унікальний пам'ятник – єдиний, де солдат складає зброю перед берегинею матір'ю, більше такого пам'ятника в світі немає, от.., Музеї

Критика пам'ятника через його ідеологічний посил (політик)

· Я пояснював, що на цьому пам'ятнику не написано, що ваш дід загинув у Червоній армії. Він не має ніякого символізму цих мільйонів, які загинули у Червоній армії. А пам'ятників насправді у Львові чи у Галичині сучасних людських, які були присвячені мільйонам українців, які загинули, у першу чергу, в часи Другої світової війни у лавах Червоної армії немає при форсуванні Дніпра чи Харків, Київ. Тобто, це те, що нам прийшло з Радянського Союзу, це, як на мене, дуже дегуманізоване, воно не говорить про людину, воно говорить про велику Красну і так далі героїчну, однозначно, хоча там героїчного було мало.., Влада/НДО

Місця та сюжети спільної спадщини: ПРОБЛЕМНІ/ НЕОДНОЗНАЧНІ КЕЙСИ

Одним із зразків проблемної спадщини Львова є пам'ятник жертвам Голокосту (щоправда, про нього згадали лише гіді!). Він є фрагментом незручної для українців спільної спадщини. Тож з одного боку, гіді визнають неправоту українців, а з іншого – намагаються показати, що не усі українці прагнули зла євреям.

Пам'ятник жертвам
Голокосту

ДОМІНУЮЧІ ДИСКУРСИ У ПРЕДСТАВЛЕННІ КЕЙСУ

Визнання несправедливого ставлення українців щодо євреїв

· Можемо розказати конкретні речі, хто як рятували. Якщо говорити про пам'ятник, це є трагедія. І трагедія львівських євреїв – це є відомим фактом. В нас є свої білі плямі. Можна говорити про допоміжну українську поліцію, яка помагала в цьому, вона була створена. Це були люди, які в червні 41 року впродовж цієї окупації допомагали німцям., Гіді

Пом'якшення провини українців, спроба показати альтернативні кейси

· Але нехай кожен відповідає за свої вчинки. Ми не нанесемо це на цілу трафаретку українського народу. Так само, як поляки кажуть – а от ваші СС Галичина, до сьогоднішнього часу я зустрічаю людей, які говорять, що вона наче допомагала давити Варшавське повстання. Я їм кажу, читайте Анджея... А хто це є? Ваш директор національної пам'яті! І так далі. В них очі відкриваються. Андрій Шептицький рятував двох рабів, його ініціатива – катехизація єврейських дітей. Дехто визнав, де хто, не. До сьогоднішнього дня є контраверсійне питання..., Гіді

Місця та сюжети спільної спадщини: ПРОБЛЕМНІ/ НЕОДНОЗНАЧНІ КЕЙСИ

Високий замок асоціюють з проблемною спадщиною, у зв'язку із подіями часів Хмельниччини (зокрема, із облогою Хмельницьким та Кривоносом міста Львова). Кейс актуальний переважно для вчителів/вчительок. Їх домінуюча позиція – показати українців героями, попри усвідомлення неоднозначності подій того часу. Зрідка звучала думка про необхідність представлення позицій обох сторін.

Високий Замок

ДОМІНУЮЧІ ДИСКУРСИ У ПРЕДСТАВЛЕННІ КЕЙСУ

Спроба пояснити і довести правоту українців (більшість)

- Ну, він взяв Львів, тому що йому треба було платити татарам, щоб вони як союзники воювали за ту плату. Хто буде воювати як не заплатиш? Тут знову ж таки, факт розцінюйте... Вчителі
- Я вчитель, я жива людина, там я розповідаю про Богдана Хмельницького, там я десятки разів був в Чигирині в суботу, в Бабиному Яру. Зрештою, давайте будемо відверті, є місця, де я буду говорити однозначно свою позицію. У Яру мені просто прийти і сказати, знаєте, діти, та він тут не дуже такий герой, поляки його взагалі не сприймали? І навіть з тим Хмельницьким, треба говорити, так, ми не завжди праві були. Але ми маємо також в дітей ще сформувати якесь таке поняття державності, мовності, що це наша країна. Якщо ми в кожній темі будемо казати суперечки, знаєте, є їхня думка, і є наша думка, але ви весь час самі вибираєте, все-одно ми маємо дати позицію... Вчителі
- Для нас - це герої, Вчителі

Показати мотивацію конфліктуючих сторін (одиночно)

- Так само як Високий замок розцінювати, як розцінювати момент Кривоноса? Для нас Кривоніс герой, але він брав в облогу місто. Тоді він був ворог, ... тобто, тут жили люди, яких він брав в облогу. Я, наприклад, про це говорю. Навіть, той самий Хмельницький, для нас він все-таки герой, бо він воював за Україну, але треба розуміти, от тоді за межі території нашої, яка була ще в складі Речі Посполитої, більшість населення Львова були все-таки поляки на той момент, то для них він є історично залишився просто повстанцем. Тобто, негідником в якійсь мірі, правда? Я говорю, що національно-визвольна війна на чолі з Богданом Хмельницьким нанесла дуже великий удар Речі Посполитій. І багато істориків на сьогодні вважають, що у поділі Польщі в кінці сімнадцятого століття, вони якраз мали велику роль... Вчителі

Місця та сюжети спільної спадщини: ПРОБЛЕМНІ/ НЕОДНОЗНАЧНІ КЕЙСИ

Одним із найбільш неоднозначних місць сучасного Львова є цвинтар Орлят. Його проблемність пов'язана, по-перше, з історичним військовим конфліктом між українцями і поляками, з іншого (і це головне) – з сучасною активізацією політичних маніпуляцій довкола поховань.

Це є те, що сварить людей через дурні вчинки певних політиків.,

Влада і активісти 21

Меморіал Орлят

ДОМІНУЮЧІ ДИСКУРСИ У ПРЕДСТАВЛЕННІ КЕЙСУ

Звинувачення польської сторони у спробі ідеологічної експансії (політик)

- Зрозуміло, що поляки хочуть зробити все, щоб себе і свою пам'ять та історію увіковічнити будь-якою ціною на території міста Львова. Ми цивілізована нація, ми шануємо історію інших народів, які тут жили і їхніх військових. Але коли є певні ідеологічні навантаження, які десь зазіхають на..., говорять про якусь може експансію, вищість, претензію на щось, що минуло і нема сенсу про це говорити, то це сприймається не зовсім коректно, бо ми не бачимо у Польщі пам'ятників Бандері і навіть Петлюрі, який захистив і армія у свій час Варшаву від більшовиків., Влада/НДО

Звинувачення української сторони у вузьколобості та національних комплексах (влада і активісти)

- Ці леви. Це важлива дискусія. Для них важливо, що це є загроза українській незалежності, як вони там будуть стояти. Це показує комплекс слабкості. Ти слабкий, ти боїшся., Влада/НДО
- Це є спільна спадщина – від тих двох левів і місця їхнього розташування до вілли мого діда сто метрів. І моя Марта знає, що тут прадід лежить, а тут леви. А з цвинтаря не можна вкрасти ні букета, ні віника! А тут раптом приїжджає Хрущов з танками і валить то всьо. Потім ті придурки (українська влада) приїжджають і кажуть – назад зняти то всьо. А як з ними боротися, з тими козлами?, Влада/НДО

Леви з
меморіалу Орлят

Мотивація до пізнання історії, мотивів інших націй і вироблення стратегії взаємодії з ними (вчителі)

- Там складніший момент, бо хочеш чи не хочеш там поховані воїни, а раз вони поховані, ці воїни за щось воювали, але тут такий момент, але вони зараз тут один біля одного лежать..., Вчителі
- Я завжди кажу: історія з нас не почалась і нами не закінчиться. Минулого нам не змінити, майбутнього, напевно, вже і мені не змінити, бо мені під сімдесят років, а ви міняйте, і пам'ятайте, якщо ви сієте жорстокість, то нічого крім жорстокості не виросте., Вчителі

Місця та сюжети спільної спадщини: ПРОБЛЕМНІ/ НЕОДНОЗНАЧНІ КЕЙСИ

Зрідка (одиночні згадки) йшлося про те, що проблемні місця спільної спадщини виникають через ігнорування історії меншин під час маркування міського простору, або відновлення історичних пам'яток. Такі моменти викликали осуд і обурення тих, хто їх згадував.

Площа
Коліївщини

Площа Коліївщини. Коліївщина – це українське явище. Яке почалася з моменту єврейської різни в Умані. І багато євреїв знають, що таке Коліївщина., Гіди

Та ще й розміщена ця площа у єврейському кварталі., Гіди

Простір Синагог

Так робити не можна, тому що робили це німці на території України для євреїв. Не усім євреям це подобається. Не врахували належним чином ані громади української, ані громади єврейської, а робили так, як вирішили собі німці. Тут не врахована думка єврейської громади, які не хочуть, щоб їхню культурну спадщину закатали, не грає ролі, чи у асфальт, чи плитами накрили. Не було проведено належної дискусії, не було вислухано. Просто волонтеристськи прийняли рішення щось зробити. Якщо в контексті консервації руїн Золотої Рози це треба було давно робити і зробили, на превеликий жаль, не фахово, воно далі руйнується., Влада/НДО

Місця та сюжети спільної спадщини: ПРОБЛЕМНІ/ НЕОДНОЗНАЧНІ КЕЙСИ

Також, на кількох групах було піднято проблему руйнування історичних місць Львова; неестетичність і вульгарність пам'ятників, встановлених за часів Незалежності. Ефект комерціалізації і макдональдизації, формальність і байдужість перетворюють спільну спадщину на проблему, за яку сучасним жителям міста соромно перед гостями.

Криївка

«Криївка»! Коли я чув людей з УПА, вони казали: ви робите з нашої битви Діснейленд. Ви знаєте, що криївка – це сире місце, де ми від грибка на стіні туберкульоз лапали, і чекали, коли полетимо у воздух від гранати, а ви тут п'єте, бухаєте. Львів справді може перетворити будь-яку трагедію на фарс і заробити на цьому гроші., Гіди

Так само, коли була знищена українська книгарня, яка пережила дві світові війни, де всі розповідають міф про каву, про той час, як всі проходять мимо, абсолютно не згадуючи ні про товариство «Просвіта», ні про книгарню, ні про акт відновлення української державності., Гіди

І ветеринарний кінь, і Бандера, і Шептицький. Все, що після радянської влади поставили у Львові, все жахливо, крім Труша., Влада і активісти P1

Ці приклади показують найкраще, що до пам'ятників і генерально місць пам'яті, які створюються у Львові, нема конкуренції, що тут міцна радянська спадщина, бо цей пам'ятник ЗУНР, і один, і другий, був встановлений тільки тому, щоб ці урядовці мали, де класти квітки раз на рік., Влада і активісти P2

Місця та сюжети спільної спадщини: ПРОБЛЕМНІ/ НЕОДНОЗНАЧНІ КЕЙСИ

Експерт(к)и називали також місця спільної спадщини, які не є вшановані належним чином і постійно перебувають в зоні ризику знищення.

Єврейський цвинтар
Львів

Цитадель

Янівський концтабір

Є проблема інакшого характеру, неправильно, що не повертається територія давніх єврейських цвинтарів. Зокрема, там де базари. Ті скандальні зараз прецеденти, коли от згадували про забудову. У жодній країні не розглядається територія цвинтаря, навіть колишнього під забудову. Це може бути парк чи сквер, але ніколи не копальня фундаменту і викидання ескалатором кісток., Влада/НДО

От ми і Цитадель згадували і Янівський концтабір. Нема такого міста у Європі, де би було два концтабори великі і жодного нема достойного меморіалу., Влада/НДО

А зробити готель в місці, де померли 170 тисяч людей (Цитадель), ми завжди говорили – зробіть там пам'ятник. Єдиний в Європі збережений цілісний комплекс фортифікацій., Гіди

Тут некультура наша. Ксавера ми знайшли, але меморіальної дощечки, малюсенької, немає. На Святого Юра дошка меморіальна, і там є портрет Ксавера. Але це я зробив за багато років до того, як організатори, і він там висить. Але в нас вулиці Ксавера нема, але є мільйон прізвищ, які в школі в підручнику не знайдеш., Влада/НДО

RENERIT

ПРОЕКТ ФІНАНСУЄТЬСЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Центр міської історії
Центрально-Східної Європи

Розділ 4

ПОТЕНЦІАЛ СПІЛЬНОЇ СПАДЩИНИ

Потенціал спільної спадщини: ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ. ВЧИТЕЛІ ТА ВЧИТЕЛЬКИ

Серед можливих технік викладання матеріалу про спільну спадщину у школах вчительки та вчителі називають інтерактивну роботу, контакти з місцевими національними громадами, національні фестивалі та конкурси. Пропонують застосовувати ігровий та інтегрований підходи до її вивчення.

Спільні проекти з представниками різних культур

- Можливо, хоч якісь проекти, представники різних культур, які б щось організовували та співпрацювали з нашою школою.
- Як приклад, принцип співпраці з польськими школами.

Фестивалі культур

- Проводились щорічні фестивалі і кожна культура тільки входила в моду, і тоді тільки було, ці всі національні товариства, у яких кожен представляв свою національну культуру. Моя дитина тоді ходила туди і він готувався і його виставляли.

Тематичні конкурси

- Є щорічний (раніше це було в рамках товариства російської культури) для учнів конкурс, не тільки російських шкіл. Цього року їздили дві дівчинки до Петербурга, абсолютно безкоштовно. Конкурс тематичний, минулого року було про блокаду Ленінграду. Це вони досить таки цікаво.

Інтегрований підхід до вивчення спільної спадщини в комплексі з іншими предметами

- Коли ми беремо теми, то в нас йде ця історія, і відповідно, ми все це бачимо, так, якщо там йде середньовіччя, то там ми бачимо майстрів з Італії, то тобто має бути таке і має формуватись таке бачення.

Активне відвідування музеїв, які презентують спільну спадщину

- Зробити доступними музеї, мені здається, що це буде дуже важливо.

Квести

- Кожен раз хочеться інакше, а тут дні Шевченка, і що, постійно конкурси віршів? Кожного року традиційно, а ми хотіли щось інакше і ми знайшли ті пам'ятники, і ті дощечки у всіх частинках світу, як то кажуть, теж було дуже добре дослідження світу.

Потенціал спільної спадщини: ПІДХОДИ ДО ПРЕДСТАВЛЕННЯ. ПРАЦІВНИКИ (-ЦІ) МУЗЕЇВ

Принаймні на рівні декларацій, представники музеїв виступали за те, щоб спільна спадщина подавалась чесно, різносторонньо, міждисциплінарно і з позиції різних експертів. Дискусію викликало питання щодо допустимих меж авторської суб'єктивності куратора експозиції.

Комплексність

- Ну, власне, щоб були представлені якимось так, як в спільному вінку оці різні народи, які тут проживали. Не так, що окремо ті, окремо ті, окремо ті, а щоб власне видно було, що воно все, всі разом.

Чесність, позиція різних сторін

- Ну, і щоб ці експозиції все-таки не боялися говорити про проблемні питання.
- Головне, щоб вона не була двучинна, ми покажемо всім, як всім добре жилося. Якщо вона буде максимально незалежною, буде створюватись, наприклад, представниками різних громад, чи різних музеїв... багатоголосся – це коли присутні різні думки, різні контексти, різні підходи і різні бачення, і коли тобі в експозиції дають можливість побачити з різних точок зору, а ти як відвідувач вже сам робиш висновки з того, що ти побачив.

Проблемність, спонукає до роздумів

- Тут важливо, коли експозиція спонукає до роздумів і до власних висновків, ніж розповідають тобі все як було і показують це дуже суб'єктивне бачення однієї людини, яка крізь себе це проварила і видала у вигляді виставки.

Мультидисциплінарність

- Створюється фахівцями з різних тем, тоді вона більш міждисциплінарна би мала бути, комплексна. Розказувати через історію людей, через не прості теми, через соціальні теми, через мистецтво, через культуру, через побут, тобто, вона би мала бути дуже широко. Зачіпати різне коло теми і використовувати різні інструменти.

Авторська, суб'єктивна (рідко)

- А для мене ідеальне, ідеальна експозиція – має бути суб'єктивною і за цю суб'єктивну думку має відповідати куратор. Я ідеалом бачу кураторську виставку.

Враховує гендерний аспект

- В основному, якщо ми про щось говоримо – ми дуже рідко говоримо про жінок, персоналії згадуємо персоналії, дуже рідко.

Потенціал спільної спадщини: ПРИЙОМИ ІДЕАЛЬНОЇ ЕКСКУРСІЇ. ГІДИ

Ідеальна екскурсія про спільну спадщину, на думку гідів, має бути цікавою, просвітницькою і неодмінно такою, що дозволяє зануритись у події, відчувати і переосмислити їх.

Емоційне заангажування, яке підштовхує до осмислення

- Для мене є прикладом в житті відвідування Голокост музею у Вашингтоні. Ви собі не уявляєте, наскільки ти потрапляєш у це середовище і виходиш іншою людиною, коли тобі при вході чоловіків і жінок ділять на дві різні черги, так, як це було в концтаборі. І тобі вручають квиток, це є доля людини, яка реально загинула під час Голокосту. І ти цей квиток забираєш із собою і несеш далі через усе життя. І коли ця інформація подається ненав'язливо, але дуже зрозумілим чином. Ідеально, коли в місті ці мультикультурні речі подаються через перенесення в ту епоху.
- У Белжці нема концтабору, бараків, але там є одна така річ, яка робить несамолюбне враження. Там на полі 3-4 гектари, спочиває 300 тисяч людей, і там є імітація. Ти заходиш, і там є кімната, там є обеліск, його не видно, але в цьому обеліску є символи всіх релігій, які пройшли через ці концтабори. Коли за тобою закривають двері і ти починаєш йти, якщо вас є п'ятеро, десятеро, ти ідеш і чуєш, що іде колона. І це люди, які шаркаючи ногами, ідуть в газову камеру. І цей ефект, що ми говорили, що ти є психолог... І, коли ти виходиш на цей світ, ти задумуєшся над абсолютно іншими речами. Люди, які рядом з тобою стоять, кажуть: «Як це могли колись допустити?»

Осмислення через власний досвід

- Екскурсія має не просто розважати. Навіть на нічних екскурсіях, де ми тупо женемо, прикалуємося, я стараюся говорити речі, які б сформували у людини правильне розуміння, пережиття через власний досвід.

Зацікавлення, інтрига, яка розпалює бажання пізнання

- Кожна екскурсія має закінчуватися тим, що закладено Шахерезадою. Нині було цікаво, а наступного разу буде ще цікавіше.

Апеляція до спільного досвіду

- Спільні моменти. Знайти щось, що вони знають про своє місто, знайти паралель і потім включати оба, перемикаючи!., Р4

Об'єктивний підхід, коли зміст екскурсії не залежить від національності гідів

Потенціал спільної спадщини: ПРИЙОМИ ІДЕАЛЬНОЇ ЕКСКУРСІЇ. ВЛАДА І АКТИВІСТ(К)И

Ідеальна екскурсія, з точки зору влади та активістів (-ок), акцентує увагу на необхідності висвітленні вкладу різних культур у розвиток Львова. Інший важливий аспект – здатність занурити у часи «складних історичних моментів», прийти до усвідомлення мотивів кожної сторони.

Акцент на спільній спадщині: поєднання різних культур, демонстрація їх зв'язку і єдності

- Мій друг придумав ідею серіалу про Львів – «Італійський Львів», «Польський Львів», «Український Львів», «Караїмський Львів». У кожному з тих фільмів є дотичності. Під час реалізації серіалу, я собі уявляв композицію, це є в синхроні, і частинки дотикались одна іншій. І ці точки дотику – це головні репери оповіді для всіх. А говорити вінегретом – це теж неправильно.
- Жодної екскурсії по Львову не вдасться провести без розказування про багатокультурну історію цього міста. Просто нема. Навіть одного місця нема у Львові, щоб можна було сказати – це тільки ця одна історія. Просто нема. Це все дуже помішано, і це такий Львів. І тут нема ніяких суперечних прав, ані тяжких розповідей. Просто факти.

Відмова від категоричності, з позиції розуміння

- Категоричним не треба бути. Тому що, ви знаєте, всі хочуть бути – це біле, це чорне, цей добрий, цей злий. Але насправді, такі умови були, що я не знаю, як би я себе повів, як ми би себе повели, якби знаходитись в якомусь клаптику міста, який відгороджений, нема що їсти, нема нормального існування. Може, теж пішли б і стали єврейською поліцією приміром своїй соплеменників. Просто, якщо ти це зрозумів, ти зрозумієш, чому це відбувалося.

Правдивість і драматизм

- Екскурсія має починатися із того, що Львів це історичний мегаполіс, де 12 культур існували офіційно, показати, який тут був побут, яка була взаємодія між общинами. І по місцях нашої трагічної пам'яті, де люди гинули і не тільки євреї, а українці, поляки так само під час боротьби Орлента львівські. Коли поляки, йшли діти з одної вулиці, які мешкали на одній вулиці і розходилися і стріляли один в одного. Це теж має свою нагрузку. Тобто, уся наша спільна спадщина і спільна історія не тільки така мультикультурна, а і трагічна так само.

Користь для історичних пам'яток

- Коли ми збираємо гроші на підтримання синагоги, я, припустимо, проводжу екскурсію, і ті гроші ідуть на певні речі, які необхідно робити. Багато що треба робити.

Потенціал спільної спадщини: У ОБ'ЄДНАННІ І ПРИМИРЕННІ

Експерт(к)и сходяться на думці про те, що спільна спадщина матиме переважно об'єднавчий потенціал за умови формування дискурсу, який базується на визнанні цінності вкладу кожного народу (нації) у культуру міста та виваженого прийняття складних сторінок спільної історії. Важлива роль при цьому відводиться уникненню спекуляцій історичною тематикою у політичному середовищі.

ПРИНЦИПИ ОБ'ЄДНАВЧОГО ДИСКУРСУ

Уникнення політизації питання

Треба, щоб історики займалися історією, а політики - політикою., Влада/НДО

Ми справді зациклились на поляках, бо ми теж люди і ми піддаємося масовій оцій, оцьому тиску ЗМІ. А сьогодні питання поляки та українці стоїть дуже гостро., Вчителі

Спадщина завжди об'єднує. Роз'єднують політики. Так само, як-от з цвинтарем Орлят. Там все було в порядку, допоки нова політична еліта Польщі не вирішила знову заробити собі чергових кілька балів на цій тематичі. Все ж було вирішено. Були щорічні спільні панахиди на цвинтарі Орлят і на цвинтарі УГА. Це збиралася громада Львова без поділу на національності., Влада/НДО

Демонстрація примирення хоча б у меморіалах

Нема паритету в стосунках. Ми хочемо щоб наші пам'ятники на їхній території були збережені, доглянуті і тоді ми будемо ставитися ще краще і ще легше до їхньої спадщини., Влада/НДО

Приблизно 15% тих людей, які поховані на території цвинтаря Орлят (не УГА) це є українці. У період міжвоєнний на окремих могилах були орли, там, де були поляки, а там, де українці, орлів не було. Вони були поховані на одному цвинтарі, це традиція міжвоєнного періоду після Першої світової війни. Вони воювали між собою, а по завершенні війни, вони усі спочивають разом на цвинтарі. Ця ідеологія і була зроблена, але при реконструкції цього цвинтаря вже у от зараз польська сторона цього не хотіла робити. Жаль, це не правильно. Треба було відновити могили українців на цвинтарі Орлят. Це би був інший контекст., Влада/НДО

Потенціал спільної спадщини: У ОБ'ЄДНАННІ І ПРИМИРЕННІ

ПРИНЦИПИ ОБ'ЄДНАВЧОГО ДИСКУРСУ

Відмова від спроб «приватизації» Львова у рамках окремих національних наративів

На тому треба й будувати майбутнє бачення дітей, що це спільна річ, з рештою, ніхто нам не забороняв ділитися., Вчителі

Сам факт її існування є сильним примирюючим фактором. Так, тобто в нас, як кажеш: «Подивись, це наше спільне». Інша справа, якщо хтось каже: «Це польське місто». І зразу ж виникає обурення. Так само, напевно, якщо сказати: «Це українське місто»., Влада/НДО

Варто говорити про спільну спадщину, про історію Львова, історію львів'ян, які тут жили, які були представниками різних національностей, але це не означає, що ми ділимо Львів на єврейські, польські, українські там і т.д., бо це якраз швидше буде поділяти людей, ніж об'єднувати. По їхніх історіях, чи по продуктах, які по них залишилися, по тій історії, яку ми знаємо, ніж по тому, що вони були от конкретно представниками якоїсь громади., Музеї

Акцент на унікальному поєднанні культур

Я буду йти від супротивного, давайте заберемо польський бік, і що залишиться? От давайте спробуємо забрати і італійський бік, то що залишиться, то тут не залишиться нічого., Вчителі

На прикладі кварталів середмістя. Єврейський, український, польський. Але всі якось співіснували і творили культуру... Просто треба усвідомлювати загальну цінність, хто би то не створив – це є справді цінність і для кожного з нас... Ми визнаємо цю цінність., Музеї

Просто треба усвідомлювати загальну цінність, хто би то не створив – це є справді цінність і для кожного з нас, ким би ми не були – це є цінність. Ми визнаємо цю цінність., Музеї

Потенціал спільної спадщини: У ОБ'ЄДНАННІ І ПРИМИРЕННІ

ПРИНЦИПИ ОБ'ЄДНАВЧОГО ДИСКУРСУ

Максимальне занурення у атмосферу часу, акцент на розумінні, а не на ідеології

Занурення людей в оце середовище, машина часу, яку ми з собою носимо, дозволяє переноситися у різні часи, це працює і серед дітей, і серед дорослих. Уявіть собі, що замість кожного автомобіля стоїть кінь, коза, і ці живі консерви бігають по вулицях. Зрозуміти, в якому середовищі формувалася ця думка. Чому виникли ті, чи інші події унаслідок того, що інше життя було. Не могло бути те, що для нас є звичним в той час, про який ми зараз говоримо. Це коли про події заходить мова – чому, як і звідки., Гіди

Пояснення мотивів ворогуючих сторін

Зробити супервиставку, яка б показувала дві сторони конфлікту паралельно. По двох сторонах – у відношенні до Львова, національна ідея, пропаганда з двох сторін. Весь конфлікт з обох сторін..., Влада/НДО

Недавно вийшла дуже хороша стаття про українських орлят. І ті любили своє місто, і ті любили своє місто. ...але просто показується спільність, що в даний момент і один, і другий походив з одної родини, тільки той ішов на українську сторону, а той - на польську., Гіди

ПРИНЦИПИ ОБ'ЄДНАВЧОГО ДИСКУРСУ

Зміщення акценту з минулого на майбутнє

Були періоди в історії, зрештою такі, і, як гарно сказали, ми не змінимо того, що було, бо часто не треба, знаєте, «ворушити» все те, що було, є так і так, було так, і треба дивитись вперед і розуміти, що лише разом і спільно, коли ми станемо і скажемо що це наше, ми будемо собі нормально жити і існувати, і розуміти, і тоді буде все., Вчителі

Очевидно, що примирювати і об'єднувати вона може сучасників і наступні покоління, але аж ніяк не тих, хто залишився в своїх конфліктах в минулому. Минуле – ми про нього знаємо, що воно минуло, пройшло все., Музеї

Акцент на тому, що переслідування велись не націями, а індивідами

Для мене на сьогоднішній день є дуже гарний приклад, який розвернув Львівський університет, зокрема, Бібліотека Військового університету, це трагедія львівської професури, коли повністю доведено на сьогоднішній день, хто, коли, де. І ця єдність, що машина, яка молола це все, взагалі не мала системності. Так само з мистецькими цінностями, які таким самим чином вивозили., Гіди

Євреї можуть теж вибачитися за те, що відбулося з євреями під час Другої світової війни!» І насправді, розумієте, це досить високий рівень. Бо була єврейська поліція в гетто, були певні люди, про яких ми не можемо згадувати, але можемо говорити, що хтось може за когось вибачитися. Ми вже в іншому столітті, в іншому житті, і мені здається, що онуки не відповідають за вчинки своїх дідусів., Влада/НДО

Потенціал спільної спадщини: У ОБ'ЄДНАННІ І ПРИМИРЕННІ

ПРИНЦИПИ ОБ'ЄДНАВЧОГО ДИСКУРСУ

Інформувати про спільну спадщину, створити громадський діалог

А ми маємо можливість про це говорити? На жаль, ні. Ви говорите правильно про Янівський табір, а хто має можливість вийти і на широкий загальний розказати людям про цю трагедію? На жаль, ніхто. Про це говориться на різних інтелектуальних рівнях, хтось примітивно, хтось глибоко науково, але уся дискусія як і у радянському періоді закінчується кухнею, тому що трибун, як тоді ми не мали, так і тепер не маємо. Ті люди, які мали би бути нашими трибунами, вони, на жаль, від цієї теми відсторонені., Влада/НДО

Обговорювати!!!., Музеї

Нехай вони лишаться свої спогади, можливо, ці спогади будуть когось справді цікавими потім., Музеї

Окремі працівники (-ці) музеїв вважають, що обговорення гострих тем варто відкласти на майбутнє.

Фахове модерування суспільної дискусії

В нас бракує трохи таких людей, в Польщі таких багато, – це соціальні аніматори, які дуже багато працюють якраз з громадами, з людьми і роблять різні заходи і т.д., В нас практично – це музей може якоюсь мірою це виконувати, але не до кінця., Музеї

При цьому мають бути дослідники, які дослідять різні аспекти, які зроблять дискусію, але проблема в тому, що на дослідників вішають ярлики, що якщо ти досліджуєш період радянської спадщини, то все, ти агент якийсь, сепаратист і проросійський., Музеї

Я думаю, якраз от дослідники зараз потрібні, щоб ми це не втратили – збирати, зберігати, записувати і досліджувати, а коли буде час, тоді інтерпретувати і дискутувати. Бо якісь теми ми готові обговорювати, а якісь ні., Музеї

На тому не треба наголошувати, але треба бути готовим для того, щоб дати відповідь., Музеї

Потенціал спільної спадщини: У ОБ'ЄДНАННІ І ПРИМИРЕННІ

ПРИНЦИПИ ОБ'ЄДНАВЧОГО ДИСКУРСУ

Спільне відновлення спадщини

От позитивний приклад, візьмемо Вірменську церкву, яка також у радянський час була закрита. Її відреставрували, вона існує, ні в кого немає якихось думок, що вона комусь заважає., Влада/НДО

...Катедра, Вірменська церква. Вірменці, які в ньому молилися, які його творили, їх нема, вони виїхали разом з поляками після війни. Але тут з'явилися нові, які успадкували цю спадщину. Хоча вона була відновлена за гроші польського міністерства культури. Це ідеальний приклад того, як спільна спадщина єднає., Зараз відновлюється костел Єзуїтів, де ще краще це видно, бо це гроші польські... і українські..., Влада/НДО

Нас об'єднує з поляками, що ми з 2007 року робимо проект «Спільна спадщина», ми спільно реставруємо об'єкт. Працюють польські і українські реставратори. Донині той проект успішно працює, вже скільки ми об'єктів зробили спільно. Це прекрасний проект, про це не говориться., Влада/НДО

Міжнаціональне особистісне спілкування

Мені подобається, коли деякі школи мають співпрацю, з польськими школами чи з німецькими, в плані обміну дітей, і от коли вони скажемо живуть разом, там кілька днів тут, кілька днів, і вони здружуються, і вони тут, чи там десь можуть почути від старших людей, які пережили там такі негативні історії, так, то воно там, всі ці складові спілкування, там звичайне воно чи побутове, спілкування, тобто, воно на корінню вбиває цей негатив., Вчителі

Хесед цікаву робив виставу, «Янка» називалася. Це по щоденнику Яніни Хешелес. Це період Голокосту. Яніни Хешелес – 12-річної дівчинки, яка написала цей щоденник у ньому, якщо почитати, дуже негативні українці. І мені здається, що це була проблема того часу. Був досить полярний світ, коли всі між собою сварилися – євреї, поляки, українці. Але коли вона приїхала, наступний раз вона приїхала через рік-два із своїми дітьми і онуками. Вона їм хотіла показати Львів. Людина має порозуміти, в спокійній атмосфері приїхати, і зовсім по-іншому буде ставитися., Влада/НДО

RENERIT

ПРОЕКТ ФІНАНСУЄТЬСЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Центр міської історії
Центрально-Східної Європи

Розділ 5

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ І НОВІ МЕДІА У ЗБЕРЕЖЕННІ І ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ СПІЛЬНОЇ СПАДЩИНИ

Сучасні технології і нові медіа: У ЗБЕРЕЖЕННІ І ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ СПАДЩИНИ

Експерт(к)и відзначають потенціал новітніх технологій та сучасних медіа у збереженні та популяризації історичної спадщини, а також наводять позитивний досвід їх застосування в Україні (зокрема, Центром міської історії) та у світі. Серед конструктивних пропозицій – забезпечення історичних пам'яток інтерактивними пристроями, створення електронних історичних мап та розважального контенту на історичну тематику.

ПОТЕНЦІАЛ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРЕЗЕНТАЦІЇ СПІЛЬНОЇ СПАДЩИНИ

- **Створення електронних візуалізованих історичних карт, 3D-мандрівок (типу Google Maps), віртуальних музеїв**

Поляки створили на основі Яреми Литвійського 3Д модель Львова, по якій можна пройти вулицями. Вони поки що у відеоролику. Дає просторове уявлення, як Львів виглядав у мурах., Гіди ...Про віртуальний музей. Це буде музей Любомирських. Ми там збираємо всі музеї, в яких є артефакти музею Любомирських. Будемо показувати – сканувати і розповідати їх історію, але не тільки таку – тупу історію, де написано, коли це було зроблено, і що там є, чи який матеріал, а також щоденну історію користування, або історію людей, з якими цей предмет був пов'язаний., Влада/НДО Дуже класна була от в цьому музеї, от міської історії, от та виставка до Першої світової війни, інтерактивна тоді, до сторіччя., Вчителі

- **Забезпечення історичних пам'яток інтерактивним програмним забезпеченням (напр., електронними гідами)**

Коли йдете по Гамбургу чи Берліну, є поруч пам'ятка... Зараз вони пропонують познайомитися з історією пам'ятки в трьох видах. Це візуалізація, аудіо, або ви маєте можливість, натиснувши одну кнопку, мати за 15 хвилин тут гіда., Гіди Ну ті, мультимедійні речі, ... В експозиціях, ну, я вважаю,... йдеться про різні аплікації, коли ти можеш мати карту і карту мандруєш по місту, і натискаєш на якісь речі, і тобі або аудіо, або письмово розкаже історію., Музеї Дуже класна була от в цьому музеї, от міської історії, от та виставка до Першої світової війни, інтерактивна тоді, до сторіччя., Вчителі

Сучасні технології і нові медіа: У ЗБЕРЕЖЕННІ І ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ СПАДЩИНИ

➤ Створення електронних бібліотек

... Це база, кладезь літератури, яка дає можливість, зокрема, постійно одержувати нову інформацію, допомагати колегам у документалістиці. Це в той самий час, сама діаспоріана, яка постійно поновлюється, це бібліотеки., Гіди нам в інституті показували, стосовно медіа, але це були диски, це були підручники з історії наднові, сучасні і коли диск вставлявся і щойно ми читаємо про якусь біографію, ми зразу, про якусь особистість, переходимо на біографію., Музеї Нам в інституті показували, стосовно медіа, але це були диски, це були підручники з історії наднові, сучасні, і коли диск вставлявся і щойно ми читаємо про якусь біографію, ми зразу, про якусь особистість, переходимо на біографію., Музеї

➤ Розміщення інформації у соціальних мережах, формування відеоблогів про місто

*Що зараз є такі технології, як Ютуб, як Фейсбук, які можна використовувати в популяризації певних моментів., Влада/НДО
А так можна залучати гранти, щоб місто давало людям, щоб вони робили відеоблоги по місту., Влада/НДО
Можна показати весь інтер'єр, а не лише фото... Можна роздивитись в деталях тільки на електронних носіях., Влада/НДО*

➤ Створення відеоігор, квестів для смартфонів на історичну тематику

Я мріяв побавитися колись в комп'ютерну гру чи стрілялку, чи середньовічну по Львову Але вони в комп'ютерних іграх відтворили близько 20 європейських міст так, як вони існували в той час, коли можна було в Парижі залізти на Бастилію, Гіди Це є гра і пізнавальна річ., Гіди

➤ Використання мобільного зв'язку для співфінансування громадськістю проектів культурно-історичного характеру

В світі ви можете відправити sms і зробити пожертву на якусь тему. Але в нас відсоток з цього забирає оператор... Суперова ідея. Але в нас вона є недостатньою або наполовину позбавлений сенсу., Влада/НДО

REHERIT

ПРОЕКТ ФІНАНСУЄТЬСЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Центр міської історії
Центрально-Східної Європи

www.reherit.org.ua – портал культурної спадщини

Facebook – [ReHERIT](https://www.facebook.com/ReHERIT)

E-mail: reherit@gmail.com

Тел: 067-650-20-63

ДЯКУЄМО ЗА УВАГУ

Наталія Зайцева-Чіпак

директор дослідницького центру «Соціоінформ»

Україна, 79000, м. Львів

вул. Січових Стрільців, 4, офіс 33

моб.: +38 067 608 89 97

тел.: +38 032 261 00 47

e-mail: socioinform@gmail.com

FB: Соціоінформ

www.socioinform.com.ua